

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XVII^{то} обикновено Народно събрание.

Първа извънредна сесия.

XLVI заседание, четвъртъкъ, 5 юний 1914 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. д-ръ И. Момчиловъ, въ 3 ч. 15 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)
Г. секретарятъ ще провѣри присѣтствующитъ.

Секретарь П. Панайотовъ: (Прочита списъка. Отсѣдствуватъ г. г. народнитъ прѣдставители: Мехмедъ Джелалъ Абединъ, Салимъ Ахмедовъ, Иванъ Багаровъ, Милко Бечевъ, Тома Вълчевъ, Иванъ Гешовъ, Василъ Димчевъ, Станчо Доновъ, Шакиръ Зюмриевъ, Белизаръ Каракашевъ, д-ръ Симеонъ Кехлибаровъ, Маринъ Ковачевъ, Колю Недѣлковъ, Тодоръ Ноевъ, Адамъ Нейчевъ, Тодоръ Петровъ, Венедиктъ Поповъ, д-ръ Еню Разпоповъ, Едхемъ Рухи, Христо Славейковъ, Илия Стоевъ, д-ръ Никола Стойчевъ, Хашимъ бей и Крумъ Чапрашиковъ)

(Прѣседателското мѣсто заема прѣдседателятъ г. д-ръ Д. К. Вачовъ)

Прѣдседателятъ: Отъ 243 народни прѣдставители отсѣдствуватъ 24, налице сж 219. Значи, има достатъчно число, за да се пристѣпи къмъ въпроситъ, постановени на дневенъ редъ.

На първо мѣсто ще съобща на г. г. народнитъ прѣдставители, че сж дадени слѣднитъ отпуски:

На народния прѣдставитель г. Шакиръ Зюмриевъ — 2 дена, начиная отъ днесъ.

На народния прѣдставитель г. Белизаръ Каракашевъ — 2 дена, начиная отъ утрѣ.

На народния прѣдставитель г. Григоръ Маджунковъ — 2 дена, начиная отъ утрѣ.

Народниятъ прѣдставитель г. Хашимъ бей съ особено заявление иска да му се разрѣши 10 дена отпущъ, начиная отъ 31 т. м. Ползувалъ се е досега повече отъ 10 дена. Питамъ Народното събрание, съгласно ли е да се разрѣши на Хашимъ бей 10 дена отпущъ. Конто сж съгласни, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Имамъ да съобща още, че отъ Министерството на общественитъ сгради, пкитщата и благоустройството е постѣпило прѣдложение за приемане на държавна служба безъ контрактъ четирма инженери и двама кондуктори.

Постѣпило е запитване отъ пловдивския народенъ прѣдставитель г. Стоянъ Костурковъ съ слѣдующето съдържание: (Чете)

„Назначението на армията въ нашата държава е да служи на общественитъ и държавни интереси. За да изпълни това си назначение, войската трѣбва да стои далече отъ политическитъ и партийни борби, съ нея не трѣбва да се политиканствува и партизанствува. Политиканството въ армията е най-сигурния бѣлгъ за разложението ѝ. Но тъкмо такова политиканствуване и партизанствуване се прави въ нашата войска, като е допуснато на гражданина Софроний Никовъ да обикаля гарнизонитъ и да държи рѣчи на офицеритъ и войницитъ. Въ своитъ рѣчи Никовъ посвоему е обяснявалъ погрома. Цѣльта на рѣчитъ му е била и е да покаже, че виновници за националното ни нещастие сж Русия и бившето правителство. А тъкмо това е партизанствуване съ войската, което никому не е позволено.

„Питамъ г. военния министъръ: 1) кой е разрѣшилъ Никову да посѣщава гарнизонитъ и държи рѣчи; 2) знае ли какво е говорилъ Никовъ и ако знае, не смѣта ли, че съ тѣзи рѣчи се вкарва политиката и партизанството въ казармата и защо е допусналъ това; 3) не мисли ли да тури край на тая деморализация, що се насажда въ войската?“

Това запитване ще се съобщи на г. министра въ прѣписъ и ще се тури на дневенъ редъ.

Друго запитване е постѣпило отъ варненския народенъ прѣдставитель г. Тодоръ Ноевъ до г. министра на вътрѣшнитъ работи. (Чете)

„Възъ основа на чл. 107 отъ конституцията прави слѣдующето запитване:

„1. Вѣрно ли е, че прѣзъ миналитъ мѣсеци февруарий и мартъ 1914 г. отъ Варненската околия отъ селата: Чукекъ, Бейджиоглу, Петра и др. се изселили 40 сѣмейства мохамедани въ Азия безъ да сж си изплатили, както държавнитъ, така и общинскитъ данъци, снабдени съ законни задгранични билети, паспорти отъ властѣта?

„2. Ако това е вѣрно, какво мисли да направи съ тия чиновници, които сж издавали тия задгранични билети и които сж оцетили както държавата, така и общинитѣ?“

Това запитване ще се изпрати въ прѣписъ на г. министра, за да опрѣдѣли кога ще отговори.

Пристъпваме къмъ питанята.

Първото по редъ питане е отъ старозагорския и отъ Врачанския народни прѣдставители г. Константинъ Бозвелиевъ и г. Коста Лулчевъ до г. министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве.

Г. Бозвелиевъ, имате думата, за да развиете Вашето питане.

К. Бозвелиевъ: (Чете)

„Питане до г. министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве.

„На основание чл. 60 отъ правилника за вътрѣшния редъ на Народното събрание, молимъ г. министра да отговори:

„1. Извѣстно ли му е, че нѣкои отъ избранитѣ на 27 октомврий м. г. селско-общински съвѣти въ Врачанския, Старозагорския и други окрѣжи и досега, петъ мѣсеци слѣдъ избирането имъ, не сж поканени да заематъ длъжноститѣ си и да избератъ постоянни присѣствия, а други сж били свикани да сторятъ това едѣ въ началото на м. мартъ т. г., макаръ и да сж били наврѣме утвърдени отъ надлежнитѣ окрѣжни сѣдилища, както е напр., въ селата Гложене, Букьовци, Хайрединъ, Галово, Селановци и пр., Орѣховска околия, с. Драгойново — Борисовградско?“

„2. Не намира ли, че това забавяне да встъпятъ досега въ длъжностъ новоизбранитѣ селско-общински съвѣти е едно нарушение на избирателния законъ и закона за селскитѣ общини и въ врѣда на интереситѣ на общинитѣ, разстроени твърдѣ много отъ войната?“

„3. Какво е направилъ досега г. министърътъ за наказание на ония административни и други чиновници, които сж забавяли и задържали книгата по утвърдяване избранитѣ на 27 октомврий м. г. селско-общински съвѣтници и съ това сж имъ прѣчили да изпълнятъ задълженията и правата си, дадени имъ отъ вота на избирателитѣ?“

„4. Ако досега не е направилъ нищо, не мисли ли, че трѣбва да бждатъ провиненитѣ наказани за тия си дѣйствиа, какво смѣта да стори за това и за запазване въ бждѣте интереситѣ на общинитѣ и законнитѣ нареждания по управлението на селскитѣ общини?“

Г. г. народни прѣдставители! Това питане е подадено прѣди 65 дена. Всички общински съвѣти, които се изброяватъ тукъ, стояха неутвърдени, сир., утвърдени отъ окрѣжнитѣ сѣдилища, обаче, не поканени да си избератъ постоянни присѣствия. Че нашитѣ селски общини често пѣти сж играчка въ рѣцѣтъ на администрацията, това не е тайна, а нѣщо, познато на всички; но никѣдѣ производитѣ на администрацията не се усѣпатъ тѣй злѣ, не взематъ такава скандалозна форма, както по отношение изборитѣ на общински съвѣтници и на постоянни присѣствия. Тамъ, кѣдѣто администрацията трѣбваше да бжде най-скрупулна, тамъ, кѣдѣто трѣбваше най-внимателно да бди за правата на българскитѣ граждани, тамъ, именно, тя е най-разпасана — тамъ тя смѣта, че може да върши всичко, което законитѣ не позволяватъ. Г-да! Фактитѣ сж налице и ще кажа, че тѣзи факти не сж тѣй случайни, не сж тѣй единични, както г. министърътъ по-рано искаше да каже. Тукъ сж изброени случайно само нѣколко общини, а ние можемъ да ви наредимъ още цѣла редица такива, както отъ Старозагорския, тѣй и отъ Врачанския окрѣжи, кѣдѣто даже и до днесъ новитѣ общински съвѣти не сж поканени да си избератъ

постоянни присѣствия. Избирателниятъ законъ е категориченъ въ това отношение; той е опрѣдѣлилъ срокъ, въ който сѣдилищата трѣбва да се произнесатъ по изборитѣ, той е казалъ, заповѣдалъ е изрично, отъ друга страна, че щомъ окрѣжниятъ сѣдъ се произнесе, администрацията трѣбва веднага да повика новитѣ избраници, за да пристѣпятъ къмъ изборъ на постоянно присѣствие. Е добрѣ, както ви казахъ, тѣзи общини сж направили своя изборъ на 27 октомврий; прѣзъ м. ноемврий сѣдилищата вече сж се произнесли по всички отъ тѣхъ. Оттамъ насетнѣ вече дирята на изборнитѣ дѣла се губи, дохожда м. мартъ и новитѣ общински съвѣти още не сж поканени да избератъ свои постоянни присѣствия. Нѣкои отъ тѣхъ едѣ на 18 априлий сж били поканени — общинскиятъ съвѣтъ на с. Драгойново е билъ поканенъ тогава да избере постоянно присѣствие, а въ с. Гложене това е направено едѣ на 26 априлий. Обаче, има други общини, като напр., Тулово, Казанлъшка околия, въ която и до днесъ още нѣма избрано постоянно присѣствие, сир. и досега не е съобщено на избранитѣ съвѣтници, че сж избрани, за да избератъ постоянно присѣствие.

Нѣкъдѣ, г-да, е станало нѣщо по-куриозно. Въ с. Езерово, Борисовградска околия, изборитѣ става на 27 октомврий и въ срѣдата на м. ноемврий окрѣжниятъ сѣдъ въ този окрѣжъ се е произнесълъ за правилността на избора. На 10 януарий е била изпратена заповѣдъ отъ старозагорския окрѣженъ управителъ, съ който съвѣтътъ е билъ поканенъ да избере свое постоянно присѣствие. Оттогава насетнѣ, до 2 априлий, не се знае, какво става. Знае се едно, че на 19 февруарий, четири дена прѣди изборитѣ, въ с. Езерово пристигатъ осемъ души стражари, между които четирима старши, и търсятъ новитѣ съвѣтници. За какво ги търсятъ? За да подпишели нѣкакъвъ протоколъ за избиране на единъ, посоченъ отъ тѣхъ, човѣкъ за кметъ. Съвѣтниците се отказватъ, опитътъ на околийския началникъ не сполучилъ. Обаче, подиръ нѣколко дена въ селото пристига едно прѣдписание до бившия, стария кметъ, съ слѣдующето съдържание: (Чете) „Борисовградско околийско управление № 1.444. 25 мартъ 1914 г. До г. кмета на с. Езерово. Отъ прѣдставения протоколъ въ управлението ми се вижда, че Никола Атанасовъ е избранъ за общински кметъ, затова прѣдлагамъ Ви веднага да му прѣдадете длъжността и да прѣстанете да служите“. Кметътъ, който нѣмалъ извѣстие за това, защото никакво съобщение нѣмалъ отъ новитѣ съвѣтници и никакво засѣдание не е ставало за избиране на новъ общински кметъ, като е билъ принуденъ да прѣдаде, о писалъ слѣдующата бѣлѣжка на акта, съ който прѣдава: (Чете) „На избранитѣ общински съвѣтници на 27 октомврий 1913 г. до днесъ не е съобщавано, че сж такива и не сж свикани на засѣдание за избиране на кметъ и не сж избрали такъвъ, и неговъ помощникъ. Прѣдавамъ общинското управление, защото ми се заповѣда отъ околийския началникъ съ писмо № 1.444 отъ 25 мартъ т. г., като снемамъ отъ себе си всѣка отговорност, тѣй като въ общинската протоколна книга не сжществува протоколъ за засѣдание“. Подписалъ: „Христо Атанасовъ Карагяуровъ“. Новиятъ кметъ, непазванъ отъ никакъвъ съставъ, бива по тоя начинъ назначенъ въ кметство и цѣли 26 дена — отъ 2 до 28 априлий — той благополучно управлява. Слѣдъ това новитѣ съвѣтници, които протестирали съ едно заявление до г. министра, съ завѣрени подписи, и съ друго заявление до прокурора, че тѣ не сж подписали никакъвъ протоколъ, че на никакво засѣдание не сж свиквани, и видѣли, че отъ протеститѣ и оплакванията имъ никакъвъ резултатъ нѣма, изиграватъ една игра: отиватъ въ общинското управление и заставятъ кмета да свика съвѣта по нѣкакъвъ си пѣдарски въпросъ на засѣдание. Ед-

пъкъ съвѣтътъ засѣдава, той държи протоколъ, че си избира свой кметъ, и по тоя начинъ новиятъ кметъ, пакъ по единъ беззаконенъ начинъ, гледано отъ строгата форма на закона, встъпва въ кметската длъжностъ. По този начинъ въ с. Езерово днесъ има два кмета. Единиятъ, който е . . .

А. Стамболийски: Полицейски.

К. Бозвелиевъ: . . . полицейски, назначенъ отъ околийския началникъ, и другъ, който е избранъ, бѣзъ да е виканъ съвѣтътъ да избира кметъ.

С. Нѣмски: Другиятъ социалистически, който не искаше да прѣдаде по закона.

К. Бозвелиевъ: Г-да! Нѣма нужда да ви казвамъ, каква пакостъ прѣдставляватъ за общинитѣ тѣзи произволи на администрацията. Слѣдъ единъ периодъ, който България прѣкара въ войната и при който общинитѣ се разстроиха донѣма-къдѣ, нужно бѣше, колкото е възможно по-скоро новитѣ общински съвѣти да встъпятъ въ длъжностъ и да приематъ управлението на общинитѣ. Е, добръ, съ това бавене по цѣли мѣсеци, на общинитѣ се нанася една пакостъ въ стопанско и въ административно отношение, защото тѣзи шестъ мѣсеца, прѣкарани въ това междупарствие, тѣй да кажа, сж изгубени мѣсеци за тия общини. Старитѣ общински съвѣти, на които срокътъ е изтекълъ, смѣтатъ вече своята работа за свършена, никакви събрания не правятъ и съ никакви работи не се занимаватъ. Тамъ, където има тричленни комисии, както бѣше въ с. Драгойново, тѣзи комисии не могатъ да замѣнятъ общинскитѣ съвѣти, не могатъ да вършатъ това, което вършатъ съвѣтитѣ, напр., да гласуватъ бюджетъ, и по този начинъ общинитѣ оставатъ безъ бюджетъ въ течение на цѣли 6—7 мѣсеци.

Но, г. г. народни прѣдставители, на друга страна азъ искамъ да обърна вниманието ви, е именно на политическата, на моралната страна на въпроса. Касае се не до едно обикновено прѣстѣпление, а до едно постѣгателство на върховнитѣ права на българскитѣ граждани. Какъ тѣй, когато една община, чрѣзъ вота на своитѣ избиратели, е повѣрила управлението въ лицето на известни хора, свои довереници, и когато трѣбваше всички да се подчинятъ на този вотъ, нѣкой си околийски началникъ, по нѣкаква смѣтка, затуй, защото напр. прѣдседателъ на тричленната комисия въ с. Драгойново билъ роднина на околийския началникъ въ Борисовградъ, може да разиграва безпрѣпятствено коня си, може да налага волята си да държи по цѣли мѣсеци общината лишена отъ нейнитѣ управници, може да скъсява мандата на общинскитѣ съвѣтници съ цѣли мѣсеци? Г-да! Мандатътъ на селскитѣ общински съвѣти е 24 мѣсеци, а по тоя начинъ единъ околийски началникъ може по волята си да скъси тоя мандатъ съ една четвъртъ, може да направи туй, което едно време стана въ Казанлъкъ. Въ 1899 г. въ една голѣма борба съ властующата тогава пакъ либерална партия, социалиститѣ въ Казанлъкъ вземаха училищното настоятелство; е добръ, мѣстниятъ водачъ на либералитѣ, покойниятъ Стоковъ, заяви тържествено, че той нѣма да допусне социалисти да влизатъ въ общината и изпълни своето заканване, защото се намѣри министъръ, който, за да угоди на своитѣ партизани, стѣпка закона, та 21 мѣсеца общината бѣше безъ училищно настоятелство. Та искамъ да кажа, че тѣзи работи не сж нови, но тѣ сж пакъ не бива да ставатъ, тѣ сж за осжждане, защото, както ви казахъ, тукъ се тѣпче основното право на българския гражданинъ.

Ето защо, азъ се обръщамъ къмъ г. министра и го питамъ: не му ли е известно всичко това, което

е станало въ Борисовградската околия, което е станало въ Врачанския окръгъ и което става днесъ въ Казанлъжката околия съ Туловската община, толкозъ повече, че до него има дадени телеграми, оплаквания за тѣзи произволи. И, ако той знае, какво е направилъ, за да туй край на тѣзи произволи, и какво мисли да прави съ тѣзи провинени чиновници, които по този начинъ си играятъ съ едно основно право на българското гражданство?

Ще моля г. министра да отговори на туй питане.

Прѣдседателъ: Има думата г. министъръ-прѣдседателъ.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Цѣлъ източенъ въпросъ.

К. Лулчевъ: Той е много важенъ въпросъ.

Прѣдседателъ: На-ли има народенъ прѣдставителъ, който е запиталъ — защо се намѣсватъ Вие?

К. Пастуховъ: Г. министърътъ се обърна къмъ насъ, затова казваме това.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: На васъ казвамъ и азъ, защото въпросътъ е много сериозенъ — единъ отъ най-сериознитѣ. Въ с. с. Гложене, Букьовци, Хайрединъ, Галово и Селановци, Орѣховска околия, и Драгойново, Борисовградска околия, не били утвърдени селско-общинскитѣ съвѣти и кметствата не функционирали, споредъ казането на запитвача — не е ли това сериозенъ въпросъ? Доста сериозенъ и затова азъ трѣбваше десетъ пѣти да ставамъ и да заявявамъ на Народното събрание, че нѣмамъ свѣдѣния, защото, за да се събератъ свѣдѣния за тѣзи села, изисква се време. Пъкъ и питането е много общо, защото има „и пр. и пр.“, а азъ на „и пр. и пр.“ и на „и т. н. и т. н.“ не мога да отговарямъ тѣй лесно. (Смѣхъ въ дѣсно) Азъ ще отговоря само за онѣзи общини, които сж споменати въ питането, и то по справкитѣ, които ми се даватъ, защото не мога да знамъ какво става навсѣкъдѣ по селата, освѣтъ, когато дойдатъ въ министерството оплаквания за нередовности.

По направенитѣ справки, които ми се донасятъ, мога да кажа само слѣдующето: (Чете)

„1. Общинскитѣ съвѣти на с. Гложене е утвърденъ отъ Орѣховския окръженъ съдъ на 16 ноемврий 1913 г.; опрѣдѣлението е получено въ окръжното управление на 4 декемврий с. г., което е обявено отъ сѣщото управление сѣщия денъ и прѣпратено на околийския началникъ съ прѣдложение да разпорежи за конституирането на съвѣта. Околийскитѣ началникъ е сторилъ това съ прѣдписане № 246 отъ 10 януарий 1914 г.“ — значи всичко е изпълнено своевременно и законно. А защо се споменава тази община, не знамъ.

„2. Общинскитѣ съвѣти на с. Букьовци е утвърденъ отъ съда на 8 ноемврий 1913 г.; опрѣдѣлението е получено въ окръжното управление на 9 декемврий с. г., обявено и прѣпратено на околийския началникъ на 11 декемврий с. г., а отъ този послѣдния наредено за конституирането на съвѣта съ прѣдписане № 240 отъ 10 януарий 1914 г.“

К. Пастуховъ: Слѣдъ единъ мѣсець, г. министре, а мѣстото е деветъ километра отъ Орѣхово.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Повече отъ това не може да се иска отъ администрацията и затуй въ питането напрасно се споменава, че тя правила произволи. (Чете)

„3. Общинскитѣ съвѣти на с. Хайрединъ е утвърденъ отъ съда на 16 ноемврий 1913 г.; опрѣдѣлението е получено въ окръжното управление на

25 ноемврий с. г., обявено и прѣпратено на околийския началникъ на 26 с. м. с. г., послѣдниятъ разпоредилъ за конституирането на съвѣта съ прѣдписание № 255 отъ 10 януарий 1914 г. — Повече отъ насъ не може да се изисква.

„4. Общинскиятъ съвѣтъ на с. Галово е утвърденъ отъ сѣда на 8 ноемврий 1913 г.; опрѣдѣлението е получено въ окръжното управление на 25 с. м. и с. г., обявено и прѣпратено на околийския началникъ на 26 ноемврий с. г.; послѣдниятъ разпоредилъ за конституирането на съвѣта съ прѣдписание № 244 отъ 10 януарий т. г.

„5. Общинскиятъ съвѣтъ на с. Селановци е утвърденъ отъ сѣда на 8 ноемврий 1913 г.; опрѣдѣлението е получено въ окръжното управление на 6 януарий 1914 г., обявено и прѣпратено на околийския началникъ на 8 януарий с. г.; послѣдниятъ разпоредилъ за конституирането на съвѣта съ прѣдписание № 465 отъ 15 януарий т. г.

„6. Общинскиятъ съвѣтъ въ с. Драгойново, Боровградска околия, е утвърденъ съ опрѣдѣления на сѣда отъ 21 декемврий 1913 г. и 8 януарий 1914 г.; опрѣдѣленията сж получени въ окръжното управление на 25 януарий т. г., обявени и прѣпратени на околийския началникъ на 31 януарий с. г.; послѣдниятъ разпоредилъ за конституирането на съвѣта на 21 мартъ т. г.“

К. Лулчевъ: Слѣдъ два мѣсеца.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Надѣйте бърза. (Продължава да чете) „Закъснѣването околийския началникъ обяснява съ това, че билъ замоленъ отъ самитъ новоизбрани съвѣтници да се отложи конституирането на съвѣта докато принадлежащитъ на различнитъ партийни групи съвѣтници се споразумѣятъ и подобрятъ крайно изостренитъ помежду имъ отношения. Всички горѣизброени общински съвѣтници сж встѣпили въ длъжностъ.“

„Постоянни присѣтствия сж избрани и утвърдени отъ министерството за с. с. Гложене, Хайрединъ и Драгойново.

„Галовскиятъ общински съвѣтъ е избралъ постоянно присѣтствие на 3 мартъ. Книжката по избора сж получени въ окръжното управление на 19 май с. г. и ще бждатъ разгледани скоро отъ министерството“. — Това сж бѣлѣжкитъ на канцеларията.

К. Пастуховъ: Значи на май мѣсець.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Да, на 19 май. „Буковскиятъ общински съвѣтъ е избралъ постоянно присѣтствие на 7 мартъ т. г.; получило се е разногласие, обаче изборътъ не е повторенъ и потретенъ“ — както се казва въ чл. 16 отъ закона за селскитъ общини. Наредено е да се произведе новъ редовенъ изборъ.

„Селановскиятъ селски общински съвѣтъ е избралъ постоянно присѣтствие на 5 мартъ т. г. Изборътъ не е утвърденъ отъ министерството, защото не сж били канени на засѣдание всички общински съвѣтници. Наредено е да се произведе новъ редовенъ изборъ“.

Виждате свѣдѣнията, които съмъ събралъ, какъ гласятъ, и азъ ги съобщавамъ на народнитъ прѣдставители безъ никакъвъ интересъ. Толковъ по питането.

Прѣседателъ: Г. Бозвелиевъ! Доволни ли сте отъ отговора на г. министра.

К. Бозвелиевъ: Не съмъ доволенъ отъ отговора на г. министра, първо, затуй, защото този отговоръ иде подиръ 65 дена, слѣдъ като съмъ направилъ читането. Не е основателно ни най-малко оправда-

нието на г. министра, че не е могълъ да събере свѣдѣния. Единъ министъръ, който разполага съ всички държавни срѣдства, единъ министъръ, който има подъ властѣта си толкова органи, не може да търпи два мѣсеца да не получи свѣдѣния отъ своитъ подвѣдомствени органи.

С. Нѣмски: Друга работа пѣмаше ли министърътъ?

К. Бозвелиевъ: Второ, свѣдѣнията, които ни каза г. министърътъ при отговора на питането, сж невѣрни, защото сж дадени отъ хора, които сж обвиняеми въ случая, които сж вършили прѣстѣпления, и г. министърътъ не знамъ какъ иде съ такава наивностъ да ни чете една неистина, като доказателство.

Прѣседателъ: Г. Бозвелиевъ! Избирайте поприлични изрази.

К. Бозвелиевъ: Г. прѣседателю и г. г. народни прѣдставители! Не е нито въ характера ми, нито въ намѣрението ми да обиждамъ г. министра; но азъ се възмущавамъ отъ това, дѣто, по единъ толкова сериозенъ въпросъ, по единъ въпросъ, който засѣга основното право на гражданитъ, както казахъ, г. министърътъ съ олимпийско спокойствие 65 дена чака отговора на своитъ подвѣдомствени. Именно това отношение на г. министра къмъ дѣлата на едни отъ неговитъ подчинени, къмъ произволитъ на неговитъ подчинени е, което възмущава и което насърчава прѣстѣпленията въ нашата страна.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

К. Бозвелиевъ: Г-да! Това не сж отдѣлни факти, не сж отдѣлни случаи, това е система въ нашето управление и система, която, за съжаление, се практикува отъ 35 години насамъ, отъ всички правителства, отъ нѣкои повече, отъ нѣкои по-малко. Но, г-да, вие, които говорите за обновление на България, вие не трѣбваше да се отнасяте по този начинъ къмъ тия важни въпроси, къмъ тия важни прѣстѣпления. Ето защо, ние не можемъ да бждемъ доволни отъ отговора на г. министра, защото той не отговори дѣйствително, защо въ с. Драгойново едва на 18 априлий сж били поканени — слѣдъ като нашето питане биде публикувано въ печата, слѣдъ като стана въпросъ въ печата — да си изберамъ постоянно присѣтствие. Г. министърътъ, ако желаше, много лесно можеше да провѣри тия факти. Вие имате едно заварено прѣстѣпление, извършено отъ ваши чиновници, и ако желаете, вие бихте могли съ една анкета да провѣрите фалшивостъта на тия свѣдѣния, които ви се даватъ. И ако жалаете да въведете редъ и законностъ въ тая страна и да турите всѣкиго на мѣстото му, вие не трѣба да се отнасяте съ едно такова невъзмутимо спокойствие тогава, когато се касае за прѣстѣпления.

Министъръ-прѣседателъ д-ръ В. Радославовъ: Ако тия свѣдѣния, които ми се даватъ, сж фалшиви, дайте подъ сѣдъ тѣзи, които ги даватъ. Това сж официални свѣдѣния. Какво повече може да направи единъ министъръ? Вие казвате, че това било система. Не е система — въ България има утвърдени 3 хиляди общини — кждѣ е тукъ системата?

К. Лулчевъ: Всички общински съвѣтници сж утвърдени подиръ изборитъ.

Прѣседателъ: Слѣдующето питане е на г. Станчо Донеъ. Тукъ ли е?

Обажда въ отъ лѣвия центъръ: Нѣма го.

Прѣдседателъ: Понеже г. Станчо Доневъ отсъствува, слѣдва питането на г. Коста Ципорановъ.

Имате думата, г. Ципорановъ, да развиете питането си.

К. Ципорановъ: Г. г. народни прѣдставители! Нашата партия въ Чирпанъ има своята партийна група, която прѣзъ врѣме на двата избора — ноемврийския, и февруарския — прояви голѣма дѣятелностъ. Тамъ ние имаме такива резултати, които другитѣ партии не очакваха. Органитѣ на властѣта, както при първия изборъ, така и при втория, показаха голѣма ревностъ въ прѣслѣждане на напѣтитѣ тамъ другари. Не отдѣлни случаи бѣше това прѣслѣждане, г-да, защото, ако бѣха единични случаи, нѣмаше да става тукъ, въ парламента, въпросъ за това, защото не е тукъ мѣстото да се разглеждатъ единичнитѣ случаи. Това бѣше цѣла система, и азъ ще посоча на нѣколко примѣри, които показватъ, какъ систематически властѣта се е отнасяла къмъ напѣтитѣ другари съ цѣль не само да ги прѣслѣдва, но да унищожи единъжъ завинаги нашето партийно влияние въ този градъ и въ околията. Прѣзъ м. ноемврий въ с. Меричлери е нанесенъ побой на работника Тодоръ Молловъ по начинъ такъвъ, че той е билъ донесенъ въ града като прѣбитъ. Азъ притежавамъ тукъ една фотография, която, ако г. министрътъ желае, ще му дамъ, за да я види, защото въ нея ясно се виждатъ отпечатъцитѣ на удари, нанесени съ тояга отъ полицейския старши стражаръ. Веднага този човѣкъ се е потжилъ прѣдъ г. министра, подалъ е тѣжба и прѣдъ прокурора. Прѣзъ февруарскитѣ избори става друго нѣщо. Тогава нашия агитаторъ Илия Петковъ е билъ нападнатъ нощно врѣме, върху неговата къща е било стрѣляно съ залпове; сѣщата нощъ сж били нападнати 23 дюкани и частни къщи, на които имаше разрушени и ступени кепенци. И до денъ днешенъ по тѣхъ стоятъ слѣдитѣ на куршумитѣ отъ шайкитѣ, покровителствувани отъ полицията. По-нататѣтъ, на 18 априлий, 1 май празникътъ на труда, става манифестация и митингъ на опрѣдѣленото за това мѣсто. Тамъ полицията, чрѣзъ полицейския приставъ, чрѣзъ старшия стражаръ и чрѣзъ стражаритѣ № № 8, 16 и др. нарочно сж провокирали, за да докаратъ единъ скандалъ. Напѣтитѣ другари сж се отнесли спокойно къмъ прѣдизвикателствата на полицията. Недоволни отъ туй, на 20 априлий, късно вечеръта, по единъ измамливъ начинъ е билъ заловенъ нашиятъ другаръ Дянко Николовъ Нанчевъ, 10 души стражари сж го нападнали, нанесли сж му удари съ шайки и съ юмруци прѣдъ очитѣ на околийския началникъ, който се задоволявалъ само да каже: „На ти сега социализъмъ, на ти митингъ“. Недоволни отъ този побой, който му нанесли, тѣ го отведи въ участъка; отъ тамъ го освобождаватъ въ 3 ч. сутринъта и когато го освободили, старшиятъ стражаръ Желю Таневъ му казалъ: „Съ тебе свършихме, сега остава редъ на другитѣ“. Тѣзи нѣколко случаи, които азъ посочвамъ, показватъ, че е било система на прѣслѣждане напѣтитѣ другари.

Ето защо, отъ името на нашата партийна група, азъ питамъ г. министра, какви мѣрки е взелъ той, за да прѣстанатъ тия прѣслѣждания и да гарантира живота на тия хора, и най-послѣ, взелъ ли е мѣрки, за да бждатъ наказани тия лица? Въ питането си азъ показвахъ имената на старшия стражаръ и на стражаритѣ. Ако г. министрътъ желае да постави въсѣкиго на мѣстото му, той е длъженъ да ги накаже, и азъ го моля да направи това.

Прѣдседателъ: Има думата г. министръ-прѣдседателъ.

Министръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Г. Ципорановъ! Не дѣйте обвинява полицията — тя не

е толкова лоша. Вие цѣль мѣсець бѣхте въ Кочериново около фабриката на Балабанова, около с. Рила, и полицията нищо не Ви направи, при всичко че Вие агитирахте между работницитѣ, за да направятъ стачка.

К. Ципорановъ: За тамъ друго питане ще има.

Министръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Полицията Ви гледаше така спокойно, както азъ сега спокойно Ви слушамъ. Азъ съмъ билъ подиръ Вашитѣ стачки и знаа, какво е вършила полицията, а сжщо и Вие какво вършихте. Никаква система на прѣслѣждане нѣма.

Прѣзъ м. ноемврий м. г. никакъвъ побой въ Старозагорската околия нѣма.

К. Ципорановъ: Има въ Чирпанската околия.

Министръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Тия свѣдѣния, които имамъ, сж отъ управителя, а Вие знаете, че старозагорскиятъ окръженъ управителъ е малко Вашъ приятелъ — той е г. Хаджиевъ — тѣй щого, нѣма да допусне да стане това, отъ което Вие се оплаквате. Нито редътъ, нито типината тамъ сж били нарушавани. Оплакването за нанесенъ побой на работника Молловъ отъ с. Меричлери, за което се споменува въ питането, не е вѣрно — той не е билъ битъ отъ никого. Той е нарушилъ реда и вслѣдствие на това, полицията му е съставила актъ, който е прѣдаденъ на слѣдствената властъ и дѣлото сега се намира въ сѣда. Това е то — имате право да викаете.

Прѣзъ м. февруарий никаква шайка тамъ не е върлувала, която шайка била покровителствувана отъ полицията, както казвате. Околийскиятъ началникъ никакъ не е благодаренъ отъ Васъ, и даже той единъ видъ Ви бламира, защото Вие се познавате много добръ съ него. Вѣрно е, че Вашиятъ другаръ Петковъ е пострадалъ малко, но не е пострадалъ отъ полицията, а отъ нѣкои пияници, които полицията съ градскитѣ агенти не е успѣла да залови. За това е донесено въ министерството на 26 мартъ н. г.

На 18 априлий, или 1 май по европейски, полицията не е прѣдизвикала манифестантитѣ, и Вие не укажете случаи, дѣто полицията да е прѣдизвикала вашитѣ манифестанти. Вие сте си говорили спокойно, всѣкитѣ оратори сж казали онова, което сж мислили и което въ случая могатъ да кажатъ по адресъ на всѣчки, безъ изключение, въ България. Редътъ, както знаете, бѣше спазенъ; тамъ нищо не бѣше направено. Така щото, никакво озвѣриване не е имало отъ никоя страна.

Говорите въ питането си за нѣкой си старши стражаръ Поповъ. Мисля, че го познавате, и вѣрвамъ, че не заслужава да говорите за него. Инакъ, той е единъ отъ добритѣ стражари, много интелигентенъ и ученъ човѣкъ.

Нѣкой си Нанчевъ не е билъ битъ, отказва да е билъ битъ. Арестуванъ е, понеже билъ въ нетрѣзвено състояние, задържанъ е въ ареста до 12 ч. и е освободенъ здравъ и читавъ. Даденъ е подъ сѣдъ за безредие, за което е донесено въ министерството още на 10 май 1914 г. съ писмо № 4.173.

Излиза, че Вашето питане е съвършено неоснователно и че полицията въ дадения случай не може да отговаря за нищо, защото си е изпълнила само длъжността.

Прѣдседателъ: Доволни ли сте отъ отговора на г. министра, г. Ципорановъ.

К. Ципорановъ: Отговорътъ на г. министра не може по никой начинъ да ме задоволи, защото Вие, г. министре, ще получите фотографията на работ-

ника Тодоръ Молловъ. Има и медицинско свидетелство. 24 контузии сж нанесени на този човѣкъ отъ полицията, отъ този полицаѣ, за който вие претендирате, че е човѣкъ високо-образованъ, съ висше образование.

Колкото се отнася до нашия другаръ Петковъ, г. министърътъ твърди, че той билъ пострадаалъ отъ нѣкакви си пияници. Разбира се, че шайката нѣма да бѣде трѣзвена. Нея я напихахте, тя се плаща. Азъ ви казвамъ: идете да видите куршумитѣ още стоятъ въ къщата на този човѣкъ.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Ние шайки нѣмаме.

К. Ципорановъ: Защо вашата полиция не хвана тѣзи пияници? Тогава куршуми сж играли. Вие не се заинтересувахте да разучите по-нататъкъ тая работа, нѣма и да я разучите.

А пъкъ за Нанчева, вмѣсто да дадете подъ сждъ вашия полицаѣ, вие, напротивъ, искате да го изкарате почтенъ човѣкъ. Азъ знаа, че г. министърътъ е искалъ да уволни този околийски началникъ — Вие сте го викали тукъ въ София — но партизанитѣ не Ви позволяватъ това. Вие това не смѣете да го отречете, но тукъ, въ парламента, трѣбва да го отречате, за да омие позора на вашата полиция.

Прѣдседателъ: Понеже врѣмето за питанията мина, ще пристѣпимъ къмъ дневния редъ.

Понеже провѣрочната комисиия не е готова съ докладъ, ще пристѣпимъ къмъ пунктъ втори отъ дневния редъ.

А. Коновъ: Моля, г. прѣдседателю, искамъ думата.

Прѣдседателъ: Какво желаете?

А. Коновъ: Желая да знаа — впрочемъ азъ знаа, но Народното събрание да знае — има ли готови избори и защо не се докладватъ. Азъ още снощи поискахъ да се постави на дневенъ редъ тази точка.

Прѣдседателъ: Не се е събрала комисиията, г. Коновъ.

А. Коновъ: Ако това е вѣрно, че членоветѣ на провѣрочната комисиия по изборитѣ не се събиратъ, тогава не остава нищо друго, освѣнъ бюрото да изпълни своя дългъ по правилника, като направи прѣдложение прѣдъ Народното събрание да иска избирането на нова комисиия за провѣрка на изборитѣ, за да може да се свърши тая работа.

Прѣдседателъ: Ще ги свикаме за слѣдующия пътъ.

Недѣлко Атанасовъ: Гюмюрджинскиятъ изборъ е готовъ, г. прѣдседателю.

А. Коновъ: Азъ мисля, че тази работа не може да се продължава така, още повече като заявяватъ тукъ нѣкои членове на провѣрочната комисиия, че имало готови избори. Гюмюрджинскиятъ изборъ билъ готовъ. Защо не се внесе на разглеждане? Азъ моля да се помоли прѣдседателътъ на провѣрочната комисиия да докладва гюмюрджинскиятъ изборъ. Иначе, кога ще изкараме тѣзи избори?

Прѣдседателъ: Оставете сега това. Ще се взематъ мѣрки, а сега ще минемъ по-нататъкъ по дневния редъ.

А. Коновъ: Моля Ви се, г. прѣдседателю, има готови избори, защо не се докладватъ? Да се покани докладчикътъ да докладва.

Прѣдседателъ: Ще разбера отъ прѣдседателя на комисиията, защо не сж готови изборитѣ, има ли готови, и тогава ще ви кажа. Моля Ви се, най-послѣ, оставете това сега.

Има думата г. министъръ-прѣдседателътъ.

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Азъ знаа тая работа много добръ. Още вчера искахъ да се постави на дневенъ редъ провѣрката на изборитѣ, защото най-много азъ бързамъ. Потърси се докладчикътъ г. Табурновъ, но той отишълъ по дѣла или въ отпускъ въ нова България; телеграфа му се да се върне. Другия докладчикъ г. Веселиновъ го нѣмало, книгата заключилъ тукъ въ чекмеджето. Азъ казахъ даже, ако е възможно да се строши чекмеджето, но, види се, не сж го направили.

Н. Мушановъ: Ахъ, туй чекмедже!

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Туй е причината. Всичкото е въ чекмеджето!

А. Коновъ: Ако г. Табурновъ е прѣдпочелъ да си гледа адвокатската работа прѣдъ този неговъ дългъ — да дойде да докладва, тогава какво остава?

Прѣдседателъ: Пристѣпяме къмъ втората точка отъ дневния редъ — прѣдложението за приемане италиянския подданикъ Жовани Сабели на държавна служба по военното вѣдомство за срокъ отъ три години.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ П. Панайотовъ: (Чете)

„М о т и в и

къмъ прѣдложението за приемане италиянския подданикъ Жовани Сабели на държавна служба по военното вѣдомство за срокъ три години.

„Г. г. народни прѣдставители! Въ послѣднитѣ години всичкитѣ европейски държави увеличиха своитѣ бойни сръдства съ новъ родъ оружје: аероплани, управляеми и прѣвързани балони. Германия, Франция, Русия, Австрия, Англия и Италия се надпрѣварватъ, коя по-добръ да организира тази служба и да увеличи числото на летателнитѣ си уреди. Не останаха надирѣ въ това отношение и нашитѣ съсѣди.

„Прѣди освободителната война и въ нашата армия се тури начало на авиатиката, като се набавиха нѣколко аероплани и се подготвиха въ френскитѣ и германскитѣ авиационни школи нѣколко офицери за пилотъ-авиатори, а прѣзъ войната се набавиха още нѣколко аероплана и се наеха на служба чужденци авиатори.

„Опититѣ отъ войната доказаха, че пилотъ-авиаторитѣ въ армията трѣбва да излизатъ отъ една школа и че тази школа трѣбва да бѣде уредена при армията, за да се има единство въ възгледовѣ на пилотитѣ и за да не става нужда при случай на война да се наематъ на служба за пилоти хора незапознати съ военното дѣло, съ неизпитани: честностъ, акуратностъ и вѣщина по дѣлото, както бѣше прѣзъ миналата война съ нѣкои отъ нашитѣ чужденци пилоти-авиатори.

„Като имамъ прѣдъ видъ горѣизложеното, намѣрихъ за належаше да се открие авиационна школа при армията, но за да може сѣщата да бѣде поставена на по-правилни начала, стана необходимо за първо врѣме формирането и уреждането на сѣщата да се възложи на лице вѣщо по авиацията, а такива въ България и въ армията засега поне нѣма. Въпросътъ се проучи посредствомъ нашитѣ аташета

при европейските армии, но получените най-сериозни предложения от двама французки офицери за уреждане школата с необходимите: аероплани, хангари, бараки и пр. изискваха една сума от 2.260.000 л., с каквато Министерството на войната не разполага. Ето защо, аз се задоволих с ангажирането на един чужденец-пилот-авиатор за инструктор в авиационната школа и един чужденец-механик, като набавянето материалната част за школата стане постепенно според кредитите, които ще се отпускат за тази цел.

„От заявившият да постъпват на служба чужденци пилот-авиатори за заемане длъжността инструктор в школата се установих върху избора на италианския подданик Жовани Сабелли, като най-добър известен с своята честност, акуратност и възраст по дълга от време на войната, през която той беше на служба в армията, като пилот-авиатор. Той беше единственият най-добросъвестен, акуратен и смел чужденец-авиатор и с възраст изпълняваше всяка една от зададените му при Одрин и Булаир задачи. За неговата смелост и безстрашност при излетите той е награден с орден за храброст. Жовани Сабелли владее французки език и говори отчасти и български, така щото и в това отношение той беше най-подходящ за въпросната длъжност.

„По тия съображения внесох въпроса в Министерския съвет за разглеждане и тоя последният с IV-то си постановление от 10 януарий 1914 г., протокол № 5, взе решение: да се приеме италианският подданик Жовани Сабелли на държавна служба на срок три години, за инструктор-пилот-авиатор в авиационната школа при аеропланната рота в армията, с годишна заплата 12.000 л. и с показаните в предложението ми условия.

„Заради това, като внасям настоящето предложение, на основание чл. 6 от закона за чиновниците по гражданското ведомство, моля г. г. народните представители да го разгледат и гласуват още в настоящата сесия на Народното събрание и да вземат нужното по него решение.

„Ст. София, априлий 1914 г.

Министър на войната: Генерал-майоръ
Бояджиевъ.

„Предложение

за приемане италианския подданик Жовани Сабелли на държавна служба по военното ведомство за срок три години.

„Чл. 1. Разрешава се на Министерството на войната да приеме на държавна служба, на срок три години, начина от 20 януарий 1914 г., италианския подданик Жовани Сабелли, за инструктор-пилот-авиатор в авиационната школа при аеропланната рота в армията, с годишна заплата 12.000 л. и с всички други добавъчни пари и възнаграждения, с които се ползват младшите офицери от българската армия в чин поручик и с право на лична инвалидна пенсия при нещастен случай през време на стоенето му на служба, изъ годишен оклад за чин поручик — младши офицер по категория, към която ще бъде причислен от надлежната комисия.

„Чл. 2. Разрешава се до пръвизиждането по бюджета заплатата на споменатия по-горе в чл. 1 инструктор-пилот-авиатор да се изплаща от остатъците по § 1 на бюджета на Министерството на войната за 1914 г.“

Председателъ: Има думата г. Александър Димитровъ.

А. Димитровъ: (От трибуната) Г. г. народни представители! Внесено е от г. министра на войната едно предложение за приемане на държавна служба италианския подданик Жовани Сабелли за един срок от три години като инструктор-пилот-авиатор в българската армия. Народното събрание, когато ще се занимае с разрешението на този въпрос, да одобри сключения контракт с този италиански подданик, за да остане на служба в инженерните войски, като инструктор-пилот-авиатор, се намира пред един свършен факт, в друга насока отпавен вече. Този чужденец не е вече инструктор-пилот-авиатор, който да обучава българите офицери в авиационното изкуство, както се говори в мотивите на предложението, а е командирован в Франция, в Париж, с специална мисия да приеме апарати за българските инженерни войски, по всяка вероятност аероплани. Един човек за корото все не сте дали още съгласието си да бъде назначен на държавна служба, се командирова от Военното министерство в странство с една специална мисия, която не може да бъде покривана, по нашето дълбоко убеждение, комуто и да било.

В мотивите към предложението г. военният министър, убеден съм, по донесение на началствущите лица в авиаторското отделение, съобщава на Народното събрание, че г. Жовани Сабелли е един човек, който в миналите войни е дал доказателства, че е безужоризнено честен, че е способен, и за това трябва да бъде предпочетен, като учител по авиатиката в българската армия, пред всички ония офицери, български за нещастие, които дадох доказателства, че не само умят да служат на авиационното дѣло, но умят и да жертвуват себе си за България, когато обстоятелствата поискат това.

Н. Мушановъ: За нещастие!

А. Димитровъ: За нещастие, казвамъ, български, г. Мушановъ, защото в тази нещастна България българите биват игнорирани, а се дава широк прием на чужденците. Ако награденият, както г. Сабелли, с орден за храброст български офицер капитан Милковъ, Богдановъ, Петровъ, които в нищо не остават по-назад от г. Сабелли и които нито един апарат досега не счупили — а той, защото ще бъде учител по авиатиката, досега само три счупили; 60.000 л. български пари е хвърлил на боклука — ако тези хора, казвамъ, заедно с него, носят кръстове за храброст, аз не разбирамъ, защо този човек, който не знае български език, ще се остави като учител на тези счипити хора, които в много отношения надминават неговата способност. Казахъ, само затова, защото те имат нещастие да се наричатъ българи, а той има щастие да се нарича италианец. Ако на негово мѣсто бѣ назначенъ българинъ, нѣмаше да се поднесе намъ едно предложение да го приемемъ на държавна служба с „нищожната“ заплата 12.000 л. — заплата на единъ български министъръ. Ако бѣше българинъ, казвамъ, щѣше да служи съ половината отъ тая заплата добросъвестно и много по-добър, отколкото единъ чужденецъ.

Но, г. г. народни представители, азъ казахъ, тоя човекъ не е вече учител по авиатика; той е командированъ в странство да приеме апарати за ония българи, които дадох доказателства, че могат да летятъ, безъ да има възможността г. Сабелли да рискува съ живота си, ако приеме въ Парижъ апарати, които наистина ще бждатъ негодни. Още неназначенъ на държавна служба, той се командирова: нему възлагатъ да купи апарати, на които не той, а други български офицери, ще летятъ. Тамъ, където хората държатъ смѣтка не само за държавната пара,

но държат смѣтка и за живота на своитѣ подданици, кждѣто пѣнят хората, на които ще повѣрят такава една специалност, кждѣто не си играят съ живота на офицеритѣ, както у насъ, напр., си играят съ живота на тѣзи офицери — както бѣше съ случката съ покойния Топракчиевъ — тамъ не позволяватъ човѣкъ, който нѣма да хвърчи на единъ апаратъ, да отиде да го приеме. Тамъ делегиратъ да се приеме апаратътъ отъ ония, които ще хвърчатъ на него. И понеже обикновено за всѣки апаратъ си има авиаторъ-пилотъ, не може да се допуска единъ човѣкъ да отиде да купува апарати за чужда смѣтка: той нѣма да бѣде внимателенъ при подбирането на апаратитѣ, нѣма да вложи онова наблюдение за избѣгване на какви да било грѣшки при монтирането на апаратитѣ или при тѣхната направа, защото неговиятъ животъ нѣма да бѣде засегнатъ, други ще хвърчатъ съ тѣзи апарати, други ще се прѣскаатъ на парчета, когато апаратитѣ ще експлодиратъ — той не ще и да знае. Нѣма г. Сабелли да изкупува съ своя животъ своята небрежностъ, а чужди животи ще отидатъ въ жертва. И понеже той човѣкъ нѣма да отговаря съ живота си, не ще се излага на никакъвъ рискъ, то, колкото и да ни убѣждава г. министърътъ на войната, че той е честенъ, че той е способенъ човѣкъ, азъ не мога да бѣда увѣренъ, че той ще изпълни докрай добросъвестно работата, която му е възложена.

Но има и друго нѣщо, г-да. Отличнитѣ резултати, които се добиха въ миналитѣ войни отъ рѣшителността на българскитѣ офицери-авиатори, нѣма ли да възбудятъ завистъ у единъ чужденецъ, дошелъ у насъ съ контрактъ за три години като инструкторъ-авиаторъ, нѣма ли, казвамъ, да възбудятъ у него завистъ — да не минаватъ прѣдъ него българитѣ авиатори, а да останатъ на заденъ планъ, и това да го застави да подбере умишлено негодни апарати — да оставимъ на страна въпроса, че той, като чужденецъ, може да бѣде подкупенъ — и съ това да даде възможностъ да се докаже прѣдъ цѣлия свѣтъ, че българите когато летятъ, апаратитѣ се прѣсватъ, а чужденци когато летятъ, никакво нещастие не се случва.

А. Стамболийски: И да се повтори аферата съ Пишона, флотскиятъ началникъ нѣкога, и случката съ минитѣ Соте-Харле, за която цѣлъ бѣха опълномощени и ги пратиха да доставятъ, а тѣ доставиха боклукъ.

А. Димитровъ: Г. Сабелли е назначенъ съ 12,000 л. годишна заплата, като инструкторъ пилотъ-авиаторъ, а знае се, че прѣвъ врѣме на войната съ Турция и прѣвъ врѣме на войната съ Сърбия и Гърция всѣки пѣтъ, колчемъ е ставало нужда той човѣкъ да се качи на апарата, трѣбвало е неспрѣмѣнно да има за свой другаръ българинъ офицеръ, който да върши наблюдателската служба, когато въ всички други случаи, колчемъ на апаратитѣ, на аеропланитѣ е трѣбвало да се качатъ български авиатици — тѣзи българи, които сега Военното министерство, не по вината на г. министра, а по вината на съвсѣмъ други лица, игнорира, за да даде прѣднина на чужденцитѣ — когато, казвамъ, тѣзи българи е трѣбвало да упражняватъ летенията си, винаги сж изпълнявали самички и двѣтѣ работи: и пилотската работа, и наблюдателската работа. И за награда на това тѣхно усърдие днесъ Военното министерство ни прѣдлага да имъ дадемъ за началникъ единъ чужденецъ! Казахъ, че въ тази работа, назначаването на г. Сабелли за инструкторъ пилотъ-авиаторъ, както и за командироването му въ иностранство, сегашниятъ г. министъръ на войната е непричастенъ, него сж измамили, него сж подвели да даде своето съгласие и да ходатайствува сега прѣдъ Народното събрание, за да бѣде одобренъ контрактътъ за на-

значението на този чуждъ подданикъ, други хора, които въ авиатичното дѣло не влагатъ изкуство, не влагатъ патриотизъмъ, а влагатъ партийни ежки, гонение и унищожение на всичко онуй, което се нарича българско.

Като авиаторъ въ българската армия, е служилъ българскиятъ офицеръ поручикъ Милчо Митевъ — единъ офицеръ, който, съ своята опитностъ, съ своята рѣшителностъ, не само е могълъ да се издигне високо въ очитѣ на своитѣ другари, макаръ и по-старши отъ него по чинъ, капитани, но е обърналъ вниманието и на прѣстолонаследника, и се е знаело, че винаги, когато прѣстолонаследникътъ е посѣщавалъ авиатичното отдѣление, първата му дума е била да запита кждѣ е поручикъ Митевъ, да поприказва съ него. Тоя човѣкъ, който е билъ уважаванъ отъ своитѣ колеги-офицери, вмѣсто да бѣде оставенъ повече да прояви своитѣ способности въ тая областъ, безъ всѣкакви причини бива откомандированъ въ втори коненъ полкъ въ Ломъ.

П. Чорбаджиевъ: Сигурно, отъ него сте събрали тѣзи свѣдѣния, защото го хвалите.

А. Димитровъ: Г. Чорбаджиевъ! На Вамъ съмъ длъженъ да кажа, откждѣ имамъ тѣзи свѣдѣния. Ако г. министърътъ на войната желае, нему мога да ги съобща, защото той отговаря за тѣзи работи, нему създаватъ неприятностъ, той трѣбва да ги знае, и азъ съ готовностъ ще му ги съобща. Но ви заявявамъ, че не знамъ кой е поручикъ Митевъ, нито го познавамъ. — Откомандироваха поручикъ Митева въ втори коненъ полкъ. Идва прѣстолонаследникътъ въ авиатичното отдѣление: „Г. генералъ Янковъ! Кждѣ е поручикъ Митевъ?“ — „Ваше Височество! — казва — той е откомандированъ.“ — „Какъ? Защо?“ — „Е, че откомандированъ е.“ — „Кой ви позволи да откомандирова тая способенъ офицеръ. Отъ него ли трѣбваше да започнете?“

А. Стамболийски: „Питайте баща ми“. (Смѣхъ)

А. Димитровъ: И съ едно „мирно“, просто съ едно извъртане на истината — „откомандировахме го“ — съ едно извинение отъ генералъ Янкова и едно изкривяване на истината, че поручикъ Митевъ е билъ откомандированъ, защото билъ затлѣстѣлъ, свърши се. Въпрѣки това, не се минаватъ много дни, сжщиятъ генералъ Янковъ, който е искалъ да махне поручикъ Митева отъ авиатичната школа, бива принуденъ да ходатайствува прѣдъ г. военния министъръ за неговото повръщане. Повръщатъ го обратно. Но тоя достоенъ български офицеръ заявява: „Не желая да служа тамъ, кждѣто Вие, моето началство, намирате, че съмъ вече негоденъ. Азъ ще служа въ кавалерията, защото видя се, въ кавалерията леки хора не сж нужни: тлѣститѣ хора могатъ да бѣдатъ кавалеристи, а не могатъ да бѣдатъ авиатици“. И тоя човѣкъ бива прѣведенъ сега въ първия коненъ полкъ. Г. военниятъ министъръ, както тамъ е билъ подведенъ да откомандирова единъ способенъ офицеръ, така сжщо е билъ подведенъ и сега да даде своето съгласие да ходатайствува прѣдъ Народното събрание за назначението за инструкторъ пилотъ-авиаторъ единъ чужденецъ, способността на когото въ нищо не може да се каже, че надминаватъ способноститѣ на други трима отлични българи авиатори, трима капитани.

Но въ командироването на тоя чужденецъ въ Парижъ, за да приема аероплани, се крие и друга една като-че-ли нечиста работа. Тамъ е командированъ съ врѣме още капитанъ Сикиларевъ, офицеръ авиаторъ, който да присѣтствува при направата на апаратитѣ, при тѣхното монтиране, при тѣхното изпитване — единъ човѣкъ, който като българинъ, не

може от една страна да не пази въ тайна всичко това, което се приготвя за българската армия, защото, съгласете се, тия работи не бива да ги знае всеки, а още по-малко чужденците. Тоя човекът, съ своето присъствие тамъ, знае, че носи не само морална отговорност като българинъ, но и отговорност прѣдъ законитѣ на тая страна, па, може-би, ще има нещастieto да му се падне да лети на тия апарати и ако тѣ не сж годни по негово невнимание, той ще плати това съ живота си. Сега, когато Военното министерство не отрича способноститѣ на тоя български офицеръ да бжде напълно добросъвестенъ при приемането на апаратитѣ, изпраща му, като свекърва, единъ чужденецъ. Г-да! Тукъ има двѣ несъвмѣстими нѣща: или капитанъ Секиларевъ е единъ човекъ безъ способности, на които Министерството на войната нѣма вѣра и не е трѣбвало да го изпраща тамъ, а е трѣбвало да изпрати способенъ човекъ, или ако той е способенъ, нѣма нужда сега да го осъществява, като изпраща единъ чужденецъ, за когото и г. министърътъ на войната въ своитѣ мотиви казва, че е авиаторъ, а не и механикъ. За механикъ ще бжде назначенъ другъ, и по-нататъкъ ние ще бждемъ сезирани непрѣмѣнно съ едно прѣдложение за назначаване на чужденецъ механикъ, какъто човекъ асж искатъ българскитѣ офицери да има въ отѣблението на авиаторитѣ. Единъ човекъ, който не разбира отъ механика, командировавъ го сега въ Парижъ да приема аероплани. Той ще трѣбва или да даде пълна вѣра на онова, което каже командироваиятъ вече тамъ капитанъ Секиларевъ, или ще трѣбва да каже онова, което неговата властъ сега, като командированъ да приема аеропланитѣ, ще му позволя, най-вече да не се държи смѣтка за интереситѣ нито на българската казна, нито на ония нещастни офицери, които ще получатъ послѣ тѣзи апарати да хвърчатъ съ тѣхъ.

А. Стамболийски: Това е станало по желанието на самата фабрика.

А. Димитровъ: Знае се, че тоя италиански поданикъ Жовани Сабелли, прѣди да дойде въ България на служба най-напрѣдъ прѣзъ врѣме на войната срѣщу 4.000 л. мѣсечна заплата, за да бжде сега назначенъ като инструкторъ-авиаторъ срѣщу 12.000 л. годишна заплата, тоя човекъ е билъ пѣтникъ на францускитѣ фабрики за аероплани, единъ тѣхенъ агентъ, и ние сега, като го приемемъ за чиновникъ на държавна служба, ще затвърдимъ онова, което е извършено, и като се намираме прѣдъ свѣршения фактъ, че той не е вече инструкторъ-авиаторъ, а е командированъ да приема аероплани, ще се съгласимъ съ прѣдположението, че тоя човекъ е отишълъ въ своята фабрика да продаде боклуцитѣ ѝ на България, за да се кжсатъ месата на българскитѣ офицери.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Не е вѣрно. Това е клевета.

А. Димитровъ: Азъ бихъ билъ щастливъ, г. министре на войната, ако всичкото това, въ което мога да подозирамъ тоя човекъ, излѣзе невѣрно.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Не е вѣрно това, че е отишълъ въ своя фабрика.

А. Димитровъ: Не въ своята, той е пѣтникъ на фабриката. Когато единъ агентъ, г. министре, дойде при Васъ да Ви говори: „Елате при моята фабрика“, той не разбира, че фабриката е негова, но той е агентъ на фабриката, а на български ние наричаме негова фабриката.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Не е агентъ на тая фабрика.

А. Димитровъ: Когато Вие, г. министре, мислите, че не е агентъ на тая фабрика, азъ ще имамъ търпѣние да почакамъ още нѣколко дена да отговорите на моето питане, за да разкрия по-голямъ безобразия, които ставатъ въ тая страна, да излѣзе на сцената не вече генералъ Янковъ, да изкарамъ на сцената други българи, които се срѣщатъ съ чужденци, които имъ казватъ: „60 хиляди лева ще ви дадемъ бакшишъ да идете при военния министъръ да прѣпоръчатъ нашата фабрика“. Само това тѣ искатъ и даватъ 60 хиляди лева! Два апарата, които струватъ на България 160 хиляди лева, по тържнитѣ книжа, ще възлѣзатъ на 840 хиляди лева. Но азъ ще чакамъ да отговорите на моето питане, за да видимъ, кое е вѣрно, кое невѣрно.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Ще Ви кажа.

А. Димитровъ: При тия нечисти смѣтки, които могатъ да се подозиратъ въ тая работа, при обстоятелството, че Военното министерство днесъ ни поднася да приемемъ на държавна служба единъ чужденецъ, а прѣди 4—5 дена, когато азъ депозирахъ своето питане — на 2 бѣше, ако се не лѣжа — той е заминалъ въ странство, командированъ да приема аероплани, безъ да има качеството на чиновникъ, азъ мисля, че Народното събрание не така лесно може да вдигне рѣка за утвърдението на тоя прѣдложение. Най-малко ние, които знаемъ отъ миналото, какви голѣми злоупотрѣби сж ставали съ гости-чужденци, когато имъ дадемъ такъвъ широкъ приемъ и ги оставимъ да си играятъ съ сѣдбата на България, най-малко ние, казвамъ, сега ще вдигнемъ рѣка за приемането на държавна служба на чужденецъ при наличността на факта, че има български офицери, които, освѣнъ че знаятъ отлично български езикъ, но сж дали вече доказателства, че умѣятъ да хвърчатъ и умѣятъ въ сжщото врѣме да извършватъ и наблюдателската служба, могатъ да бждатъ, слѣдователно, много по-полезни на България и на армията ни, отколкото единъ чужденецъ. Когато г. министърътъ на войната казва, че работитѣ, които тукъ изнасямъ, сж невѣрни, азъ ще го моля въ сегашния моментъ да даде съгласието си, по единъ народенъ прѣдставителъ отъ всѣка парламентарна група ей-сега да вземемъ единъ фийтонъ — може и съ трамвай, па може и пѣша да отидемъ, както сме отивали — да отидемъ, г. министре, заедно съ Васъ, за да видите нагледно, какъ за стотици хиляди лева машини български сж потънали въ калъ, и утрѣ вие ще назначавате търгъ да купувате нови. То не е вѣрно, ще кажете. Дайте по единъ народенъ прѣдставителъ сега да дойде съ мене, да се убѣдите.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Азъ не отказвамъ това. Тѣ сж развалени въ врѣме на войната и се продаватъ на аукционенъ търгъ.

А. Димитровъ: 15 машини сж разглобени, г. г. народни прѣдставители, и частитѣ имъ натрупани на купъ. Питамъ офицеритѣ: колко ще сглобите? — „Не знаемъ, казватъ, една да-ли ще може да се сглоби, защото нито единъ магнетъ, нито единъ апаратъ за освѣтление не сжществуватъ тамъ“.

П. Генадиевъ: Може да сж триста машини, щомъ имъ липсва по една частъ, за какво сж?

А. Димитровъ: Нито единъ апаратъ за освѣтление не сжществуватъ. А тѣ сж апарати, г. министре, не счупени, не развалени, защото ако сж счупени и развалени, тамъ ще бждатъ, а сж апарати здрави, читави, разглобени и отъ тамъ честно и почтено откраднати. Вие ще намѣрите, г. министре, единъ еврейнъ въ така наречения „Битъ-пазаръ“, който

продава частитѣ на българскитѣ машини, на тѣзи машини, за които стотици хиляди лева сѣ броени. Но не е само откраднатото. Азъ ви говоря за едно разпилуване на стотици хиляди лева, дадени за машини, които сѣ разглобени подѣ прѣдлогъ да се монтиратъ. Всички части отъ 15 машини сѣ събрани наедно. Никадѣ въ свѣта не съществува това. Единъ велосипедъ да разглобите, всѣки винтъ на страна трѣбва да поставите, защото винтъ съ винтъ не може да се срѣшне. Отъ 15 машини събирате частитѣ на купъ и искате да ги възобновите една по една. Напразенъ трудъ! Частитѣ сѣ избѣркани, и вие ще изгубите много повече време, отколкото е потребно, за да ги разглобите отдѣлно.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: То е съвсѣмъ другъ въпросъ.

А. Димитровъ: Азъ говоря всичко това, за да подчертая разхищението на народнитѣ богатства. Ако вие ми говорите за разваляне, за ступване и за повръждане прѣзъ време на войната, позволете, г. министре, други четирма депутати да дойдатъ съ мене, да Ви посоча друго мѣсто, където пауни се разхождатъ на машини, които струватъ десетки хиляди лева — не вече разглобени машини, но честно и почтено прѣкарани, и едни въ други набѣлскани, като сардели, за да рѣждяватъ, и пауни на тѣхъ отгорѣ весело перата си да разширяватъ. Дайте съгласието си да провѣримъ тѣзи работи, за да се увѣрите и вие, защото, повтарямъ, вие сте непричастни въ тази работа. Васъ Ви лѣжатъ, Васъ Ви подвеждатъ, и вие, като български офицеръ, мислите, че не могатъ да се намѣрятъ български офицери, които да мислятъ злото на България.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: И това не е вѣрно. Азъ ще Ви отговоря.

А. Стамболийски: Това показва, че г. военниятъ министъръ поема отговорността за прѣстѣпленията, които се вършатъ.

Прѣдседателъ: Г. Димитровъ! Това може да бѣде прѣдметъ на отдѣлно питане. Говорете по прѣдмета.

А. Димитровъ: Шомъ не е вѣрно, г. министре, нѣма нищо да изгуби България, ако това, което казвамъ азъ, се провѣри отъ 8—9 души народни прѣдставители. Наистина, сега е взето нареждане тинята, въ която рѣждяватъ тия части, да се покрие съ пѣськъ, но сѣ пакъ слѣдитѣ още личатъ. Ние се помъчихме да проникнемъ тамъ и хората се досѣчатъ, че тая работа ще излѣзе на пазара, та взематъ мѣрки да прикриятъ слѣдитѣ на това прѣстѣпление.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: То не е тайна; то е открито за всички, които минаватъ отъ тамъ. Натрупани сѣ разваленитѣ прѣзъ време на войната части.

А. Димитровъ: Мжчатъ се да прикриятъ тая работа, г. министре, но сѣ още слѣдитѣ на прѣстѣплението личатъ. Вие казвате, че това не е тайна. Азъ Ви казвамъ, тайна е, защото цѣла шпионска мрѣжа войници отъ инженернитѣ войски е нагласена да слѣди, кой влиза и кой излиза въ тоя дворъ.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Шпиони български войници нѣма.

А. Димитровъ: Когато азъ поискахъ да влѣза тамъ, група войници дойдоха да ме питатъ, защо съмъ влѣзълъ, какво съмъ, що съмъ и т. н.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Това нѣма нищо общо съ прѣдложението. Направете питане по това.

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля, г. Димитровъ, говорете по прѣдложението.

А. Димитровъ: Азъ ще Ви заведа, г. министре, въ друга стая, въ която ще намѣрите части, винтове на повече отъ 100 хиляди лева стойностъ, които лежатъ и се развалятъ, непобарнати отъ никого.

Прѣдседателъ: Г. Димитровъ! Не чувате ли, какво Ви казвамъ — да се ограничите върху прѣдложението?

А. Димитровъ: Азъ говоря върху прѣдложението, г. прѣдседателю. Казахъ, че г. министърътъ на войната е непричастенъ въ тая работа, че е подведенъ, и за да мога и него да убѣдя въ това, азъ му соча десетки факти, дѣто го подвеждатъ и излагатъ не само неговата военна честъ, но и българската хазна. Вие казвате, че тѣзи работи тамъ били отъ развалени машини и автомобили прѣзъ време на войната. Ами взетитѣ отъ турската армия автомобили какво сѣ станали? Тѣ не бѣха развалени. Питайте Вашия приятель, г. генералъ Янковъ, въ когото имате толкова голѣмо довѣрие. Но г. генералъ Янковъ нѣма да Ви каже това. Когато вие отидете при него, ще намѣрите офицеритѣ-авиатици, намѣсто да изучаватъ авиационното изкуство, заставени отъ този български генералъ, да иматъ на масата си телеграфическия Морзовъ ключъ и да се учатъ да прѣдаватъ телеграми.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Г. прѣдседателю! Направете бѣлѣжка на оратора да говори по прѣдложението.

Прѣдседателъ: (Звъни) Г. Димитровъ! Пакъ съмъ принуденъ да Ви направя бѣлѣжка, че се отдалечавате отъ прѣдмета.

Недѣлко Атанасовъ: Г. прѣдседателю! Стига сте удряли звънеца.

А. Димитровъ: Една корупция, едно разложение има въ това отдѣление, и вие, вмѣсто да повѣрите това отдѣление на българинъ-офицеръ, който ще отговаря прѣдъ тая страна, който утрѣ нѣма да я напусне, когато дойде всичко това да се разкрие, както стана съ прословутия началникъ на флотата — когато неговитѣ кражби излѣзоха на сцената, когато всичко излѣзе на пазара, той напусна България — вмѣсто да назначите, казвамъ, българинъ, назначавайте единъ чужденецъ, когото нѣмаме възможностъ да държимъ отговоренъ.

Прѣдседателъ: Свършихте ли?

А. Димитровъ: Г. прѣдседателю! Когато свърша, ще видите, че слизамъ отъ трибуната и отивамъ на мѣстото си. Не се безпокойте толкова много.

Прѣдседателъ: Моля, говорете само по въпроса.

А. Димитровъ: Ако Вамъ сѣ мили тѣзи прѣгрѣшения, за които Ви приказвамъ тукъ, тѣ трѣбваше да Ви сѣ мили прѣди войната. Но слѣдъ това голѣмо нещастие на България, слѣдъ като изгубихме 20 заседания тукъ, за да изберемъ анкетна комисия, която да издири виновнитѣ на погрома, вдигнете рѣка поне единъ пѣтъ и кажете: „Не бива да се търпи тая развала, това разхищение въ България“.

Прѣдседателъ: То е другъ въпросъ.

А. Димитровъ: Азъ моля Народното събрание, изхождайки отъ интереситъ на България, скъпейки за ония български офицери, които ще излагатъ живота си на аеропланитъ, които чужденцитъ ще доставятъ и управляватъ, да вдигнатъ ръка противъ предложението на г. военния министъръ. (Ръкоплъскане отъ лъвия центъръ)

Прѣдседателъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. военниятъ министъръ ни прѣдлага да приемемъ на държавна служба, като авиаторъ, единъ чуждъ подданикъ съ контрактъ за нѣколко години по 12.000 л. годишна заплата. Разбира се, тукъ въпросъ за заплата не може да става. Ако Министерството на войната е сключило съ него контрактъ за 12.000 л. на годината, ние тукъ, въ парламента, не ще дебатираме, 12.000 л. ли да бждатъ, 5.000, 6.000 или 8.000 л. Тукъ по принципъ трѣбва да отговоримъ на въпроса: имаме ли нужда отъ такъвъ човѣкъ, необходимъ ли е въ това отдѣление единъ чужденецъ, специалистъ човѣкъ, съ висши познания по авиатиката, по механиката, който може да бжде ръководителъ на нашитъ млади пилоти, на нашитъ млади авиатици, на нашето младо авиатическо отдѣление? Такъвъ човѣкъ ли е г. Жовани Сабелли, България има ли нужда отъ него? Ако отговоримъ на тия два въпроса положително, безспорно, ние ще се съгласимъ съ предложението на г. военния министъръ. Ако намѣримъ, по други съображения, че нѣма държавата нужда отъ този човѣкъ, че ние имаме хора, които да заематъ неговото мѣсто, ще отхвърлимъ това прѣдложение.

Прѣди всичко, г. г. народни прѣдставители, трѣбва да констатирамъ, че отъ всичкитъ балкански армии — турската, гръцката, българската, сръбската — българската армия има право да се гордѣе съ едно, че тя на собственитъ си плещи, на плещитъ, на ума, на знанията на своитъ офицери и на патриотизма и себеотрицанието на своитъ войници изнесе нѣкои епохални, нѣкои легендарни боеве. Днесъ въ френската военна академия се говори, че сраженията при Люле-Бургазъ, Бунаръ-Хисаръ, онѣзи при Булаиръ и послѣднитъ при Криволакъ и при Султанъ-тепе се сравняватъ съ сраженията при Аустерлицъ, Йена, Фридрихандъ. Всичко това се дължи изключително на ума, на знанията на българския офицеръ, на храбростта, на прѣдаността, на отечестволубието на нашия войникъ. Днеска се оспорва отъ Германия, кой побѣди въ първата война въ Гърция: да-ли французкитъ инструктори на гръцката армия. Често пжти се водѣха спорове, да-ли германскитъ инструктори въ турската армия не сж причина на погрома на тая послѣдната въ първата война. Единъ каплицетъ, какъвто е Фонъ деръ Голцъ и неговиятъ началникъ щаба, излѣзоха да доказватъ, че тѣ сж били добри инструктори, но материята, съ която се е оперирало въ тая война, е била негодна да възприеме тѣхнитъ инструкции. Това, което искамъ да констатирамъ, е, че ако има какъвто и да е успѣхъ въ една или друга армия, въ странство се спори, кому се дължи този успѣхъ. Едини твърдятъ, че се дължи на германскитъ инструктори, други — на французкитъ инструктори въ гръцката армия, но онази доля отъ заслуги къмъ своето отечество на мѣстнитъ дѣятели въ армията се отрича. Това за България, обаче, не може да се каже — никой не оспорва знанията на нашия офицеръ, никой не оспорва и патриотизма на българския войникъ. Ние изнесохме изключително на своитъ си плещи тази епохална, тази гигантска война, безъ ния чужда помощ, като изключимъ и като още единъ пжтъ засвидѣтелствуваме онази основа, която дадоха на нашата армия рускитъ офицери-инструктори; слѣдъ тѣхното оттегляване

отъ българската армия, положената отъ тѣхъ основа на войската биде развита съ достоинство отъ нашия офицерски и подофицерски корпусъ, както и отъ цѣлото българско войнство. То си е наше дѣло и ние можемъ съ него да се гордѣемъ. Наистина, резултатитъ въ послѣдната война бѣха много печални, но за тѣзи резултати изключително е отговорна дипломацията, а не нашата армия. Отдѣлни единици въ армията, както въ всѣко съсловие, може да сж провинени; това, обаче, не засѣнчва общия фонъ. Ние всички дължимъ признателността на този въоръженъ български народъ, който прослави българското оръжие, както прѣвъ балканската война, така и прѣвъ 1885 г. при Сливница и Пиротъ.

Бива ли посѣмъ сега, слѣдъ свършването на такава една война, да вкарваме въ армията си чужди елементи? И, прѣди всичко, бързамъ да заявя всичкитъ мои почитания къмъ г. Жовани Сабелли. Той е единъ добъръ човѣкъ, обича България. Азъ го знаехъ, когато той летѣше надъ Одринъ, надъ Чаталджа и Булаиръ, съ рискъ да бжде убитъ. Заслужено му се даде орденъ за храбростъ. Всичката наша благодарностъ и признателностъ къмъ него. Ако му е давано по 4.000 л. заплата, добръ е направено, човѣкътъ жертвува живота си, не за защита на своето отечество; дошълъ е тукъ може-би отъ любовъ къмъ България, и тая послѣдната бѣше длъжна да го възнагради. Възнагради го, и добръ е стори; още по-добръ стори, че го награди съ отличителния знакъ за храбростъ. Но държавата, като изказа своята благодарностъ и признателностъ, и менъ ми се струва, че вече може да каже на г. Жовани Сабелли: „Благодаримъ Ви за вашитъ услуги, давамъ Ви атестатъ въ знакъ на благодарностъ и признателностъ, но войната се свърши, сега сме вече на мирна нога, ще потърсимъ другъ начинъ и срѣдства да създадемъ у насъ онова отдѣление за летѣние въ въздуха, което отдѣление днесъ въ чуждитъ армии съставлява една нова армия, за нова война, намѣсто на земята въ въздуха“.

Г. Жовани Сабелли е авиаторъ. Ще управлява аероплани. Можемъ ли да го замѣстимъ съ нѣкой българинъ? Г. Жовани Сабелли не ще се откаже да признае правото ни да си бждемъ господари въ нашата армия. Ако има нѣщо свето за една държава, то е нейната армия. Тя трѣбва да бжде чисто национална, тя трѣбва да се управлява отъ свой мѣстни хора, както италианската армия се управлява отъ достойни и добри италиански офицери. Никой никому не може да се сърди, ако иска да има чисто национална армия. Стѣдователно, г. Жовани Сабелли нѣма защо да се сърди, ако му поблагодаримъ и го помолимъ да ни освободи. Той, човѣкътъ не се на-трапва. Дълга тукъ да кажа, че имаше нѣкои, които го оскърбиха въ печата. Направиха голѣма погрѣшка. Това е недостойно, неприлично. Този човѣкъ изпълни дълга си човѣшки и приятелски, като изложи живота си въ войната, най-елементарното приличие изисква да не го оскърбяваме, както нѣкои млади момчета прибрѣзаха и го оскърбиха въ печата. Азъ не съмъ съгласенъ съ тѣхъ. Ние нѣмаме право да оскърбяваме никого, който въ войната, по какъвто и да е начинъ е принесълъ заслуга на нашето отечество. Но толкозъ.

Доколкуто моитъ свѣдѣния се простиратъ, г. военниятъ министъръ се е разпоредилъ да се командирова въ странство офицери, за да се учатъ по авиатиката. Добръ е сторилъ. Ще направи още по-добръ ако прати повече офицери. Тѣзи 36.000 л., които ще дадемъ на този човѣкъ — азъ не скѣпя за паритъ, да не помислите, че правя крѣчмарски смѣтки — макаръ двойно да се похарчатъ, но пратете повече офицери въ авиаторскитъ школи при знаменитости, където се учи теорията на авиатиката, за да създадете наши авиатици, наши хора

специалисти, които да знаят теоретически авиатичното дѣло, и като се върнатъ въ своето отечество да учатъ своитѣ млади другари. И тая работа не е толкова належаща, щото непременно да е нужно сега да имаме единъ авиаторъ, който да учи нашитѣ хора. Командировайте слѣдъ нѣколко мѣсеца още офицери и слѣдъ година-две тѣ ще се върнатъ; толкова повече, че сега имате хора, които сѫ летѣли въ време на войната, имате хора, които сѫ били въ такива школи и които знаятъ всичкото това изкуство, слѣдователно, тѣ могатъ прѣспокойно да замѣстятъ този, който вие искате да вземете отъ друга държава и да го условите за български учителъ по авиатика. Единъ пътъ имаме всички интересъ да създадемъ авиатично отдѣление и за това ни трѣбватъ хора специалисти, ние имаме на разположение външнитѣ школи, дѣто можемъ да пратимъ наши момчета да се учатъ. Вие трѣбва да направите това, никой нѣма да се посмѣе. Впишете въ бюджета параграфъ, какъвто намѣрите за добръ за изпращане на такива хора въ странство, и ние ще вдигнемъ рѣка за приемането му. Ние видѣхме, че често пъти, когато сме се сжѣли за трицѣтъ, сме били много щедри за брашното. Нека не се повтарятъ много работи, които по погрѣшка сме правили нѣкога. Затуй моето мнѣние е, че добръ ще направи г. министрътъ, ако се задоволи съ тѣзи авиатори, които ние имаме днесъ и понеже тѣ не сѫ достатъчни, понеже имаме нужда отъ повече такива хора, нека се изпратятъ наши офицери въ странство, въ школитѣ, дѣто намъ е позволено да пращаме такива, за да се упражнятъ въ това изкуство. По този начинъ нашата армия ще се освободи и отъ онзи малкъ чуждъ елементъ, който има въ нея, не по други съображения, а по съображенията, които току-що ви казахъ — че тази армия трѣбва да бѣде изключително въ рѣцѣтъ на свои хора, на хора отъ нашата нация.

Но, г. г. народни прѣдставители, менѣ ми направи впечатление твърдѣнието на г. Димитрова, и азъ не чухъ г. военниятъ министръ да го опровергае — ще бѣда много приятно изненаданъ, ако той го опровергае — че макаръ това прѣдложение да не се е още дебатирало въ камарата, г. Жовани Сабелли, въ качеството си на български държавенъ чиновникъ, е изпратенъ въ странство да приема аероплани. Прѣди камарата да е одобрила, както пише конституцията, щото този чужденецъ да остане на българска държавна служба, да бѣде въ услуга на българската държава, да знае всичкитѣ нейни домашни работи, г. военниятъ министръ вече го счита за такъвъ и го изпраща въ странство да приема аероплани, азъ не съмъ съгласенъ съ тази практика на г. министра, защото ние тукъ, народнитѣ прѣдставители, ще излѣземъ като едни регистратори на желанията на почтеното правителство — не само на днешното, а и на вчерашнитѣ и утрѣшнитѣ. И други пътъ съмъ ималъ случаи да приказвамъ отъ тази трибуна, че е желателно Министерството на войната да не счита камарата за регистраторъ, който само регистрира циркуляри по военното вѣдомство и височайши укази. Камарата ще се откаже вече заная прѣдъ отъ оноа, което ставаше нѣкога, когато нееднѣжъ сме казвали: понеже г. министрътъ го е прѣдложилъ, трѣбва да бѣде добро, нѣма какво да дебатираме. Ние се напакваме, г. министри, ние сега ще духаме по 10 пъти прѣди да глѣтнемъ. Отъ тази трибуна ние викахме на бившето правителство: дайте да вдигнемъ публичността на това засѣдание, дайте да видимъ кѣдъ отива България; въ Сърбия три дена и три ноци засѣдава камарата; какво е рѣшавала — не знаете; дайте, казвахме, и на насъ да видимъ кѣдъ отиваме ние. Това бѣше прѣзъ м. януарий, прѣзъ м. мартъ и прѣзъ м. юний 1913 г. — прѣди погрома. Но намъ се казваше: нѣмаме нужда отъ вашия умъ, нѣма да вдигнемъ публичността на за-

сѣданието, не даваме никаква смѣтка, договорътъ ще се изпълни, съюзницѣтъ ще изпълнятъ задълженията си. Изпълниха ли ги? Ще отдамъ известна доля отъ отговорностъ за туй и на XV-то обикновено Народно събрание, защото то не направи тукъ скандала да отнеме възможността на правителството да не дава отчетъ на народното прѣдставителство. Трѣбваше да го накараме — ако не можехме по миренъ начинъ да сторимъ това, трѣбваше да употребимъ всички мѣрки. Но казваше се тогава: „Военно време е, не бива, нека не прѣчимъ на почитаемото правителство“. Отъ тази трибуна азъ казахъ на г. Гешова: „Нека славата бѣде Ваша, г. Гешовъ, но и отговорността ще бѣде Ваша“. Г. Гешовъ ми заяви: „Да, г. Такевъ, отговорността ще я приемемъ“. Но когато дохожда време за отговорностъ, виждаме какъ се бѣга отъ България, за да не се носи отговорностъ! (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсни центъръ)

А. Буровъ: Неприлично е да оскърбявате човѣкъ, който отгѣтствува.

М. Такевъ: Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ моля правителството както сега, така и заная прѣдъ да бѣде достатъчно внимателно. Стига вече сме се ослабяли на изключително довѣрие. Това се касае до прѣдставителитѣ отъ болшинството, и до всички, които сѫщо като насъ си опариха езика; сега всички ще духате заедно съ насъ

Г. Кирковъ: Не вѣрвамъ.

Министръ Х. Поповъ: Вашата камара само регистрираше вашитѣ постановления. Погледнете си дневницѣтъ. Що говорите такива работи?

М. Такевъ: Г. Поповъ! Вие нѣмате въ България камара, която да е критикувала повече своитѣ министри, отколкото XIV-то обикновено Народно събрание. Отъ тази трибуна се изреждаха по 14 народни прѣдставители.

П. Даскаловъ: Приказки!

М. Такевъ: Още въ извънредната сесия прѣзъ м. юний, макаръ изборитѣ да бѣха произведени прѣзъ м. май, насъ ни критикуваха наши партизани, че не сме изпълнили своята програма. Прочетете въ дневницѣтъ рѣчитѣ на г. г. Калинкова, Копринарова и Мишева. Това, което искамъ да регистрирамъ тукъ, въ отговоръ на г. министръ Попова, е, че болшинството въ XIV-то обикновено Народно събрание критикуваше много повече своитѣ министри, отколкото въ всѣки другъ парламентъ.

П. Даскаловъ: Всѣка мечка хвали мечетата си.

М. Такевъ: Но това не е сега прѣдметъ на разискване. Когато вие сте тукъ, нѣма никакво партизанствуване, нѣма чиновникъ отъ тая или отъ оная партия. Вие виждате какъ всички се стараемъ да бѣдемъ полезни на нашето военно дѣло. Защото, г. г. народни прѣдставители, днесъ България има само единъ единственъ приятелъ; тя нѣма съюзъ съ малки и голѣми държави, тя нѣма благоволенieto на силни империи, тя нѣма посѣщенията на мощни монарси, тя има само единъ приятелъ — това е българската армия. Загуби ли и този приятелъ, деморализираме ли и него, България е изгубена. Заради туй сега ще бѣдемъ много внимателни, когато ще се докосваме до този единственъ нашъ приятелъ, на когото възлага надеждитѣ и упованията си не само нѣла сегашна България, но и онѣзи нещастници, които пышкатъ днесъ подъ чуждо иго.

Ето защо, азъ бихъ молилъ г. министъра — тукъ не се касае въпросътъ за довърне или недоквърне, а се касае до единъ принципиаленъ въпросъ — да помисли, има ли необходима нужда отъ единъ чужденецъ въ нашата армия, този човѣкъ е ли такъвъ голѣмъ капацитетъ, че е необходимъ за българската авиатика. Ако той е необходимъ — заповѣдайте, дръжте го. Но, по моето убѣждение, той не е необходимъ човѣкъ, отъ който да има нужда нашата авиатика. Г. Димитровъ право казва, па и моитѣ свѣдѣния гласятъ, че ние имаме нужда не отъ авиатори, а отъ специалисти механици, хора, които да разбиратъ механическата страна на това дѣло: механиката и техниката. А такива техники, каза ни той — г. военниятъ министъръ ще потвърди или ще отрече, това ще чуемъ подиръ малко — нѣмаме. За да имаме такива техники, намъ сж потребни 5—6 години, защото, аслж, курсовѣтъ, кждѣто се учи инженерство и други подобни работи, сж голѣми. Докато дойде онова врѣме, слѣдъ 5—6 години, когато ще имаме свои хора специалисти по техниката, разбира се, ние не можемъ да останемъ безъ такива и ще трѣбва да ангажираме чужденци. И по други вѣдомства ние имаме чужденци специалисти по дадени технически работи. Това никой не оспорва. Тукъ има и друго едно предложение: да приемеме чужденци, чието стоене въ България считаме, че е необходимо: щомъ не можемъ да намеримъ наши хора съ тѣхнитѣ знания, ние ще ги приемемъ. Но се пакъ азъ държа на друга една мисль, която съставя червената нишка на всичко онова, което казахъ — въ армията по възможностъ да отбѣгваме каквито и да сж външни хора; колкото и да сж голѣми нашитѣ почитания къмъ тѣхъ, нека нашата армия бѣде чисто наше дѣло, та единъ денъ ние да носимъ славата и отговорността: всичко, което е направено, ще считаме за наше дѣло. Който самъ падне и си счупи главата, нѣма кому другиму да се сърди. Ние сами ще се управляваме, сами ще си чупимъ главата, отговорността ще бѣде наша, и славата ще бѣде наша. Толковъ повече, че — и азъ ще се съглася съ г. Димитрова — опитътъ съ чужденци — нека г. Жовани Сабелли не се сърди, не се касае за него, това още единъ пътъ повтарямъ — въ нашата сухопътна и морска армия излѣзе несполучливъ. Г. военниятъ министъръ знае, че докато въ Военното министерство се отърватъ отъ такъвъ единъ специалистъ по нашето флотско дѣло, имаше много истории, работата дойде до дипломатическа намѣса, пъкъ и специаленъ законъ за пенсия прокараме въ камарата, защото въ контракта тажа пишеше, съ което нѣщо нарушихме всички закони въ България. Той ще си живѣе у дома, въ Франция, и ще тегли отъ България пенсия! И много други работи станаха; всички наши правителства имаха голѣми дипломатически неприятности, докато се отърватъ. Нѣма защо, г. министре, да си създавате тѣзи неприятности. Командировайте въ странство наши офицери и тогава създайте този курсъ, ако е потребенъ; вие ще го имате слѣдъ една година. По този начинъ нито ще имате неприятности съ външни държави, нито ще имате онѣзи раздори — то е по-важното — които се създадоха въ нашата флотилия, благодарение неактивността на нѣкои висши началници, които гледаха малко по-друго-яче на назначението на нашата флотилия. Вие знаете до какви скандали се достигна между младитѣ наши български офицери въ флотилията и външната мисия. Тѣзи скандали имате днесъ въ Гърция, и въ флотилията и въ сухопътната армия, колкото и да ги прикриватъ. Примѣрътъ, който ни се дава тамъ, трѣбва да ни накара да бѣдемъ противъ предложението на г. военния министъръ. Макаръ и да се прави единъ много малкъ опитъ въ това отношение, макаръ това да е, можемъ да кажемъ, единственъ случай, нека не повтаряме грѣшитѣ на миналото, нека се освободимъ отъ този

единственъ случай. А онѣзи неприятности, които съществуваха въ флотилията? Това, което ви чете днесъ г. Димитровъ, азъ съмъ убѣденъ, че той не го е изсмукалъ отъ прѣститѣ си, а го е чулъ отъ офицери, чулъ го е отъ онѣзи младежи, които сж достигнали дотамъ, че се отказватъ вече да отидатъ тамъ, дѣто ги праща началството, и се връщатъ съ оскърбено честолюбие и нахърненъ патриотизъмъ, а това днесъ не е въ интересъ да се вселява въ нашата армия; нѣма защо да създаваме антагонизъмъ между офицерството въ България, защото и безъ туй има много работи да се изглаждатъ, г. министре, вслѣдствие на войната, и не трѣбва да се създаватъ нови причини за нови недоразумѣния между нашето офицерство.

Ето защо, безъ да ви отегчавамъ повече, азъ бихъ молилъ г. министъра да си оттегли предложението. То не се гласува на три четения; ако би се гласувало на три четения, азъ бихъ гласувалъ по принципъ да го пратимъ въ комисията и тамъ да умре, но това е предложение, което се приема съ едно четене. За да се проучатъ всички тѣзи въпроси и да улеснимъ г. министъра, къмъ когото всичкитѣ наши почитания — и завчера го казахъ отъ трибуната, и сега го повтарямъ, и г. Димитровъ го каза — нека си оттегли предложението. Може-би, г. министъръ не добръ освѣтленъ отъ нѣкои — да не кажа друга дума — може-би неговитѣ подвѣдомствени началници сж го подвели не, а сж го заблудили, или, може-би, по погрѣпка — най-безобидната дума вземете — е могълъ да внесе това предложение въ парламента. Нека г. министърътъ си го оттегли, за да се освѣдоми, или ако г. прѣдседателятъ намира за по-добръ — защото не желая да даваме никакъвъ видъ, че имаме нѣкакво недоквърне къмъ г. министъра на войната — нека отложки разглеждането на това предложение до събиране на по-подробни свѣдѣния върху всичко онова, което се каза тукъ, и ако се окаже, че дѣйствително въ всички тѣзи свѣдѣния има голѣма доза истина, да не настоява да се внесе. По този начинъ ще може да се излѣзе отъ това положение, което ни туря въ безизходностъ, толкова повече, че азъ държа още единъ пътъ да подчертая, че ние нѣмаме право да оскърбяваме никого, а толкова повече единъ чужденецъ, който си е прѣдлагалъ услугитѣ въ най-критическитѣ минути за България, когато имаше български снове, които не дойдоха да изпълнятъ своя отечественъ дългъ.

Прѣдседатель: Има думата г. Павелъ Генадиевъ.

П. Генадиевъ: За дребна работа, много шумъ. Сама по себе си тя не е дребна, но тѣй, както ние я поставяме въ Народното събрание, тя е много дребна. Касае се за назначаването на единъ специалистъ, за когото имаме свѣдѣние, че прѣзъ врѣме на войната е вземалъ участие, че е награденъ съ кръстъ за храбростъ, специалистъ по едно ново дѣло — по летателното дѣло въ нашата войска. Г. военниятъ министъръ и всички ония, отъ които зависи прѣпорѣчането на г. Жовани Сабелли, за да бѣде назначенъ на тая длъжностъ, прѣди всичко, трѣбва да сж имали точни свѣдѣния, че той е човѣкъ, който заслужава да бѣде инструкторъ въ нашата войска. И нѣма никакъ въ свѣта ново дѣло, ново изкуство, щомъ то се роди, да се родятъ и хората, които да го знаятъ тѣй хубаво, щото да бѣдатъ инструктори въ една нова страна пакъ по туй сжщото дѣло. Азъ мисля, че на туй гледане прѣзъ прѣсти на специалността се дължатъ и много отъ нещастията въ послѣдната ни война съ автомобилитѣ. Благодарение на туй, че ние сме смѣтали, че всѣки, който умѣе да върти кормилото на автомобила, може да бѣде автомобилецъ, благодарение на туй, ние имаме сега въ пношернитѣ

казарми купища отъ автомобили, негодни за нищо. Може-би, да сж 20, 30, 50 или 100, отъ които единъ здравъ автомобилъ не може да излѣзе, защото всички сж опропадени отъ неопитни шофьори. Всички сж отъ различни фабрики, и ако вие поискате отъ два да направите единъ, то е нѣщо невъзможно, защото бурмата на едина не уйдисва за другия, цилиндритъ на едина не отговарятъ на цилиндритъ на другия, жбеститъ колелета на единъ не отговарятъ на жбеститъ колелета на другия; абсолютно нищо не може да се използва, щото отъ тая гнила стока да направите нѣщо годно за работа.

А. Димитровъ: Капитанъ Милковъ бѣше инструкторъ прѣзъ 1913 г. и има ученици, които надминаватъ сега този инструкторъ. Сега го захвърляте на бо-
клука — тамъ е скандалътъ.

П. Генадиевъ: Г. Димитровъ! Може много ученици да надминатъ по специалността своя учителъ. Азъ съмъ убѣденъ, че ще се намѣрятъ българи, които подиръ години ще стоятъ много по-високо въ туй отношение отъ чужденцитъ. Но тогава, когато се насажда едно ново дѣло, едно ново изкуство, и толкова деликатно и отъ такова голѣмо значение за нашата войска и за нашитъ бѣдщи дѣйствиа, ние трѣбва да бѣдемъ много внимателни. Ако Военното министерство, въ лицето на този г. Жовани Сабелли, е намѣрило единъ подходящъ човѣкъ, ако прѣзъ цѣлата война е доказалъ, че той е достоенъ за тая работа, ние всички, които не познаваме г. Жовани Сабелли, ще се осланяме на това, което ще ни каже г. военниятъ министъръ, и ще гласуваме за или противъ.

Що се отнася до това, да-ли трѣбва непрѣмънно да вземаме наши българи за инструктори, азъ не съмъ противъ това; напротивъ, особено въ едно такова деликатно дѣло, ако има достатъчно българи, които да могатъ да го поематъ въ рѣцѣтъ си, на които да го повѣримъ, нѣма нужда да наемаме чужденци.

А. Димитровъ: Имаме ги.

П. Генадиевъ: Съгласете се, че това е нѣщо ново и че всѣки денъ летателното дѣло тѣрпи прогресъ, измѣненіе и усъвършенствуване. Азъ ще ви кажа нѣщо, което може-би тукъ малцина знаятъ. Поради туй, че аеропланитъ сж се подпалвали благодарение на туй, че малко бензинъ изкочи отъкъждѣ, пламва и запалва перата на аероплана, сега сж измислили да замѣнятъ дървенитъ части на аероплана съ металъ. Напоследъкъ единъ пионеръ въ туй дѣло е изнамѣрилъ туй сръдство, всичкитъ дървени части да бѣдатъ замѣнени съ алуминий, а всички платнени части да бѣдатъ замѣнени съ съвсѣмъ тънъкъ пластъ пакъ отъ алуминий. Ако това ново изнамирање успѣе, безсъмѣнно много отъ нещастията, които ставатъ, и отъ които пострадаха и наши добри, смѣли, български офицери, ще изчезнатъ. Искамъ да кажа, че тукъ се касае за една нова работа, за едно ново дѣло, въ което ние сме профани. Могатъ да се намѣрятъ наши авиатори, които да сж отивали въ странство, да сж се усъвършенствували горѣ-долу и да започватъ да летятъ; но туй не ще рече, че тѣ сж много опитни хора, които могатъ да ръководятъ една такава школа. Трѣбва много опитъ, трѣбва да мине врѣме, трѣбва да се постигне голѣмо усъвършенствуване и въ материята, и въ управлението.

Ето защо, не сж прави всички ония господа, които казватъ, че непрѣмънно, че задължително трѣбва да бѣде туй, българинъ да бѣде инструкторъ. Напротивъ, а ние имаме доказателства въ обратна смисълъ отъ 35 години насамъ. Ако въ едно поле, кждѣто имаме достатъчно хора, много опитни хора даже,

каквото е инженерното дѣло въ България, понеже нѣмаме достатъчно хора за инженери, които да заематъ всички мѣста, които да заематъ всички длѣжности и които да могатъ съ единъ широкъ замахъ да постигнатъ онова, което желае държавата, принудени сме отврѣме-наврѣме да вземаме чужденци инженери, колко повече това, за едно аеропланно дѣло, за едно летателно дѣло, кждѣто нѣмаме нито единъ още, който да се отличилъ толкова, че да прѣдставлява добра гаранция, че може да бѣде инструкторъ.

Що се отнася до отговорноститъ по погрома, за които спомена г. Такевъ, че се дължатъ на такива опити, азъ ще кажа, че отговорноститъ по този погромъ, ако лежатъ върху миналото правителство, донѣдѣ лежатъ и върху правителството на демократитъ. Ще дойде денъ и ще се види, че едно отъ голѣмитъ нещастия на България е туй, че се е намѣрило правителството, което не е било на мѣстото си и не е знаело да прѣдвижда събитията, за да може да прѣдотврати нещастията, които ни сполетѣха. Не е врѣме сега да се говори повече.

Прѣдседателътъ: Има думата г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ: Г. г. народни прѣдставители! За погрома не трѣбва да се приказва сега. Би могло да се повдигне сега другъ единъ въпросъ, въобще за начина, по който се развива българскиятъ милитаризмъ, защото и това е една частичка отъ този въпросъ; но азъ мисля, че този малъкъ въпросъ не бива да ни даде поводъ за голѣми дебати. По моето разбиране, въпросътъ е до извѣстна степенъ за начина, по който се администрира, въпросъ за вътрѣшно управление, и отъ тая гледна точка ние трѣбва да го обездимъ. Въ мотивитъ, изложени къмъ прѣдложението на г. военния министъръ, които всички четемъ, и отъ които се вижда, че Министерскиятъ съвѣтъ се е занималъ и приелъ прѣдложението на г. министра, ние виждаме, че въ България отъ гледище военно, тѣй както го схваща г. военниятъ министъръ, имало нужда отъ школа за учене на авиатика или отъ авиационна школа. Г. г. народни прѣдставители! Сега се касае да туримъ единъ инструкторъ, единъ учителъ разбирамъ азъ по авиатика. Е добръ, имаме ли ние учрѣдена школа? Това е първиятъ въпросъ, който ще задамъ. Ако ние мислимъ да учрѣждаме авиационна школа, да учимъ българскиятъ офицери и войници на въздухоплаване и въ разбиране на техниката на авиаторитъ, тогава би трѣбвало всичко необходимо да бѣде налице, и слѣдъ туй вече, когато имаме почва, когато имаме ученици и когато имаме условия развити, ще викаме учители. Ако България има толкова нужда отъ авиатика, азъ увѣрявамъ г. военния министъръ, че съ едно обявление или съ едно отношение до нашитъ агентства въ странство, веднага ще има прѣдложения, каквито иска.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Правихъ такива прѣдложения.

Д-ръ П. Джидровъ: Ще ги намѣрите. Ерго, учрѣдете си вие, убѣдете насъ, народното прѣдставителство, че наистина трѣбва да имаме една школа, че за тая школа всичко е наредено, че ученици отъ гледище на техниката и плаването има, че тази школа се налага отъ нуждитъ на България, слѣдъ туй, разбира се, ще кажемъ, кой учителъ и съ каква заплата ще туримъ. А вие какво правите? И азъ имамъ уважение къмъ г. военния министъръ, не искамъ той да счита, че това е упрекъ на него, найсетѣй той поне не ни е далъ поводъ въ парламента да се отнасяме друго-яче, освѣнъ съ уважение къмъ

неговата персона; но, г. г. народни прѣдставители, въ качеството на народен прѣдставитель питамъ се, какъ така вие искате да одобрямъ едно прѣдложение, да се сключи договоръ за три години между българската държава и единъ чужденецъ съ начална дата на договора януарий 1914 г. Азъ не зная по кой законъ това може да стане. Азъ не зная, да-ли Народното събрание не е поставено прѣдъ свършенъ фактъ, да-ли г. военниятъ министъръ не се намира тукъ прѣдъ едно положение конфузно, че ако му откажемъ гласуването на този договоръ, той нѣкакъ си се явява лично отговоренъ. А, г. министре, позволете, ние не желасмъ да се явяватъ Вие лично отговоренъ. Ние не желасмъ едно болшинство, което въ другъ случай не може да одобри чужденецъ на тази служба, защото е винаги патристично, сега да одобри такъвъ. Азъ не зная, г. г. либерали отъ тритѣ фракции, какво ще направите утрѣ, ако отиде вапата политика съ двойния съюзъ; тогава италианецътъ нѣма да бѣде намѣсто; или пъкъ русофилитъ нѣма да иматъ довѣрие къмъ този авиаторъ, не с. По силата на този договоръ да му плаща като инструкторъ въ авиационната школа, безъ да работи. Г-да! Ние имаме такива примѣри въ миналото, да плащаме редовно договорната заплата, безъ да се работи нѣщо. Имаме ли ние тая пужда, питамъ г. военния министъръ, непрѣмънно този договоръ да направимъ за единъ срокъ отъ три години, когато, доколкуто зная, има български офицери свършили такава школа въ странство, давали сме пари, и както чувамъ, много добръ сж изпълнявали службата си при въздухоплаването прѣзъ врѣме на войната? Съ какво по-горѣ стои този г. Жовани Сабелли, който искаме да условимъ на българска служба? Той да е свършилъ нѣкъкъвъ университетъ по авиатика, не с. Азъ разбирамъ, че той е европейецъ, че е въздухоплавателъ, че той си е прѣдложилъ услугитъ и че Военното министерство има само добри свѣдѣния за него; но г. военниятъ министъръ има добри свѣдѣния и за българскитѣ офицери, които сж изпълнявали тая работа. Да-ли не може единъ български офицеръ съ капитанска заплата да изпълнява тази работа, и ако трѣбва непрѣмънно той да се обучи, то може да получи по-високо образование въ малко врѣме и да бѣде инструкторъ. Най-сетнѣ и г. Такевъ ми каза, че чужденцитѣ не сж удобни за тая работа — да организиратъ нашата армия, въ която частъ искате. Вѣрно е, че въ много области ние сме слаби и сме принудени да дѣлимъ чужденци, даже и професори; друго е, когато се касае до единъ занаятъ, който има тѣсна връзка съ военното дѣло. Азъ мисля, че като поддържате това военно дѣло, не можете да приемете принципа на г. военния министъръ. Ние считаме, че начинътъ, по който се амнистиратъ въ Военното министерство — ще ме извини г. военниятъ министъръ — е неодобрителенъ. По начало ние не можемъ и не бива да одобряваме назначаването на служба на лице, каквото е Жовани Сабелли. Не бива да одобряваме това назначение да стане съ дата много по-отдавнашна, да има ретроактивна сила, заради туй, защото вие нѣмахте право да му давате държавна заплата, нѣмахте право да го назначавате. Вие имате право само да сключите единъ договоръ и този договоръ да бѣде въ сила, когато Народното събрание го утвърди. Ако Народното събрание не го утвърди, договорътъ нѣма сила, държавата нѣма задължения и, слѣдователно, счита се, че той никога не е билъ сключенъ. Г. г. народни прѣдставители! Другъ е случаятъ сега съ заема, който знаемъ, че при много лоши условия сте го сключили. Направили сте заемъ, взели сте аванс на довѣрие и викате Народното събрание да ви го гласува. Той е лошъ, калпавъ, мнозина отъ болшинството ще гласуватъ противъ него, но защото правителството е ангажирано съ него, вие сте принудени, по силата на пар-

тийната дисциплина и послушание, да го гласувате. Понеже заемътъ е нѣщо голѣмо, важно, въпросъ на срѣдства за вапата политика, тамъ разбирамъ да правите послушание; но тукъ за единъ чиновникъ, азъ не разбирамъ такова нѣщо.

Азъ тоже бихъ молилъ г. военния министъръ, да оттегли това свое прѣдложение, защото е една лоша администрация.

Най-сетнѣ, г. г. народни прѣдставители, ние не трѣбва да утвърдимъ това прѣдложение и по това съображение, че въ мотивитъ му не се установява, какво ние имаме учрѣдена школа, за която трѣбва да имаме вече и инструктори. Ние нѣмаме учрѣдена школа, за нея нѣма нито законъ, нито бюджетъ. До мѣсець май я карахте съ дванадесетини и навѣрно съ дванадесетини ще я карате още два мѣсеца, защото вие мѣчно можете да гласувате бюджетъ; слѣдователно, ще остане само за 3—4 мѣсеца да уредимъ бюджета и да прѣдвидимъ въ него разходи за тази авиационна школа. Може-би Народното събрание да не одобри разходитъ въ бюджета за тази авиационна школа, може-би ние всички ще бѣдемъ убѣдени, че тя трѣбва да се установи най-напрѣдъ и слѣдъ туй да се разходва за нея. Азъ питамъ: защо България ще даде 12.000 л. прѣдварително на единъ човѣкъ, който ще стои безъ работа, защото нѣма школа, и който днесъ се праща само за приемане машинитъ отъ странство.

Г. г. народни прѣдставители! Като констатирамъ, че този начинъ на администрация е пакостенъ, азъ моля да не се администрира тъй въ Военното министерство. Тѣй като военниятъ министъръ е едно лице неотговорно прѣдъ народа, той трѣбва точно по закона да върви. Ето защо, и по това съображение, че школата не е още законно учрѣдена, че всичко необходимо за нея не е законно дадено, че бюджетни срѣдства за тази школа не сж гласувани, азъ считамъ, че не можете и инструктори да гласувате, освѣтъ по съображения да стоятъ въ Европа, защото нѣма кого да командирова тамъ.

По всички тия съображения ние не можемъ да гласуваме за това прѣдложение.

Прѣдседателъ: Има думата г. военниятъ министъръ.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Назначението на Жовани Сабелли не е случайно. Този авиаторъ не е приетъ така безъ проучване, така просто по една прѣпорѣка на нѣкого си, както казаха нѣкои отъ г. г. ораторитѣ. Въпросътъ е сериозенъ и ни е занимавалъ лично, особено мене. Въпросътъ, какъ да се уреди авиатиката у насъ — асѣжъ тя е нова, началото ѝ се туря само въ врѣме на войната, когато имаше голѣма пужда отъ нея нашата армия — се проучи все-странно и признахме, че е необходимо да имаме едно авиационно отдѣление съ всичкитъ му приспособления: аероплани, балони и т. н., тѣй както е изложено въ моитѣ мотиви. Трѣбваше, разбира се, въпросътъ да се уреди възможно по-добръ, за да имаме едно такова отдѣление. Прѣди всичко, ние трѣбва да имаме аероплани и балони, защото безъ съмнѣние, тѣ сж машинитѣ, срѣдствата, съ които ние ще изпълняваме разузнавателната служба. Слѣдъ това трѣбва да имаме хангари, въ които да пазимъ машинитѣ и най-сетнѣ трѣбва да имаме и добръ подготвенъ персоналъ за управлението на тѣзи машини. Повдигна се въпросъ най-напрѣдъ: достатъчно ли е да се подготви персоналъ, като пращаме въ странство офицери? Като пращаме повече офицери въ странство, ще имаме и повече обучени офицери. Обаче, тукъ ние срѣщнахме голѣми мѣчнотии. Въ Европа нѣма авиационни школи, както сж университетитъ и академичитѣ, дѣто офицеритѣ могатъ да постѣпятъ и да

се обучават, а има фабрики реномирани, които печелят с продажане на тѣзи нови изобрѣтения. Ако вие искате да пратите офицери при Блерио напр., да изучават неговата система, Блерио казва: азъ ще приема вашитѣ офицери, но съ условие, да купувате отъ мене аероплани. Такъвъ е отговорътъ отъ Франция, която е прочута съ своитѣ моноплани „Блерио“. Обръщаме съ къмъ Германия, кждѣто сж усъвършенствувани най-вече бипланитѣ — поне така казватъ компетентнитѣ лица по този въпросъ — и питаме: „Искаме да пратимъ да се обучаватъ офицери у васъ, ще ги приемете ли и при какви условия?“ — „Да, приемаме, но съ условие, че всички биплани, които сж нужни за вашата армия, ще ги купувате отъ нашитѣ фабрики“. Е добръ, съгласете се, че такова задължение ние не можемъ да приемемъ, защото може-би монопланътъ „Блерио“ сега да е по-добъръ отъ другитѣ, обаче това дѣло, както знаете, всѣка минута се усъвършенствува и утрѣ ще излѣзе по-добъръ монопланъ. За това, че ще обучаваме офицеритѣ си тамъ, защо да се ангажираме да купуваме само отъ Блерио моноплани? Както виждате, въпросътъ е сериозенъ и разрѣшението му по този начинъ, както искатъ фабрицитѣ, е неудобно. Ние трѣбваше да се откажемъ отъ изпращането на офицери при тѣзи условия. Като е така, какъ най-добъръ ще разрѣшимъ въпроса? Най-добъръ ще се разрѣши, когато ние си основемъ школа у насъ, въ която ще имаме всички срѣдства; ще наредимъ едно училище, въ което да постѣпватъ всички желающи и способни офицери за тази работа, както и войници, защото досега войници не сме пращали да се обучаватъ по авиацията, а трѣбва да има обучени и войници. По такъвъ начинъ ние ще имаме една школа, въ която ще се обучава нашиятъ персоналъ тукъ на самото мѣсто. Тази школа ще се снабдява постепенно съ аероплани, биплани и балони, твърди и змеевидни, изобщо колкото системи има, като ще ги купуваме отъ дѣто искаме съ конкуренция, а не по задължение отъ разнитѣ фабрики. Азъ заповѣдахъ да се проучи този въпросъ. Писахме и въ Франция и въ Германия да ни кажатъ какви имъ сж условията, за да основемъ и ние тукъ, у насъ, една школа, като ни изпратятъ инструктори, и като се взематъ прѣдъ видъ и нашитѣ офицери, които имаме на обучение, и срѣдствата, които трѣбва да се набавятъ. Отговориха ни, че могатъ да направятъ това нѣщо, но прѣдставиха ни такива смѣтки, щото ние не можехме да приемемъ. Милиони искатъ, за да основатъ такава една школа у насъ; прѣдлагатъ машини, аероплани, хангары и не знаемъ какво си. Имаше едно прѣдложение отъ три милиона лева само за да се основе школата, а тѣ ще си докаратъ, разбира се, и своитѣ учители и своитѣ механици, съ задължение известно число години да стоятъ тукъ и слѣдъ това да се върнатъ и пр. Азъ намѣрихъ, че това условие е тежко за насъ. Ако вие сега не приемате единъ чужденецъ, не зная какво бихте казали тогава, ако ще трѣбва да приемете много чужденци за една школа. Като отказахме това, понеже нѣмаме срѣдства, понеже нѣмаме и намѣренне да харчимъ милиони за аеронавтика, защото ако има да харчимъ милиони, има много по-важни прѣдмети, които трѣбва да набавимъ, то се ограничаваме съ една по-скромна идея. Тя е да вземемъ единъ учител, иностранецъ, защото нашитѣ офицери — азъ не отказвамъ тѣхната храбростъ и самоотверженостъ — единъ нашъ офицеръ при Одринъ изгорѣ заедно съ аероплана си, който бѣ първата жертва, която дадохме на аеронавтиката — трѣбва да признаемъ, нѣматъ тази достатѣчна подготовка, за да основатъ една школа. Тѣ сж се учили нѣколко мѣсеца само за летене, но подробно не сж изучавали теорията, техниката, строенето на машинитѣ, и затуй нѣматъ тази подготовка, а на насъ ни трѣбваше единъ учител, който да има тѣзи теоритически,

практически и технически познания. И тѣй ние търсихме учители; прѣдложиха ни тѣзи условия, които ние не можехме да приемемъ. Намѣри се единъ готовъ учител въ лицето на г. Джовани Сабелли, италианецъ, единъ самоотверженъ войникъ, който извърши най-добъръ всички порѣчения, които му се дадоха прѣзъ врѣме на войната. Азъ нѣма да обиждамъ другитѣ чужденци — имавме много такива въ нашата армия — но той изпълни най-добъръ, великолѣпно, своята задача. Никой пакъ той не е отказвалъ — и въ лошо врѣме, и на далечно разстояние, и при рисковани прѣдприятия, той е ходилъ, безъ да смѣта, че служи на чужда страна; служилъ е като на своята собствена страна. Азъ не го познавамъ лично, но такава е твърдѣнието на всички офицери въ нашата армия, които го познаватъ, и азъ трѣбва да имъ вѣрвамъ. Това го потвърди и г. Такевъ. Значи, всичко това е потвърждение на онова, което ние сме намислили да правимъ, а именно да вземемъ този учител. Той обѣща и ние сме увѣрени, че той самъ ще уреди една школа, защото ние не можемъ най-напрѣдъ да уредимъ школа и послѣ да викаме учители. Какъ ще стане това? Кой ще урежда школата? На-ли учителитѣ? Той ще каже: „Тѣзи и тѣзи срѣдства ми трѣбватъ, такъвъ хангаръ, такива машини“, и като се набавятъ ще почне учението.

А. Димитровъ: Той не е механикъ, г. министре.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Той разбира отъ механика. Нѣма нужда той да прави винтове, а да знае какви винтове трѣбва да избере въ случая. Никждѣ нѣма аеронавтъ безъ механикъ. Никждѣ не се казва, че авиаторътъ непрѣмѣнно трѣбва да вземе струга и да знае да прави винтове.

А. Димитровъ: Но на-ли трѣбва да монтира аероплана.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Може да монтира. Той има едно прѣвзходно теоритическо учение, такава, каквото могатъ да получатъ сегашнитѣ аеронавтици, и практическо такава, каквото нашитѣ офицери нѣматъ.

А. Димитровъ: Оскърбявате капитанъ Милкова, който прѣзъ 1913 г. обучаваше българскитѣ офицери-авиатори.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Възможно е при нѣмане на по-добъръ персоналъ, може и той да се обучавалъ. Азъ ви казахъ, че нашитѣ офицери сж прѣвзходни. Историата на капитанъ Милкова, и онова дѣто вие отидѣте изнаговорихте, че билъ фаворизиранъ, че надобелялъ и не знаемъ какво си, право да си кажа, не зная.

А. Димитровъ: Той е поручикъ Милчо Митевъ, а капитанъ Милковъ е другъ.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Понеже имената имъ сж почти еднакви, помислихъ, че се отнася за единъ и сжщъ човѣкъ. Ако дѣйствително този човѣкъ е натлѣстѣлъ, той трѣбва да се бракува. Тлѣсти хора не могатъ да бждатъ авиатори, колкото и рѣшителни да сж тѣ.

А. Димитровъ: А кавалеристи могатъ да бждатъ!

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Тѣзи сж, г-да, съображенията, за да се установимъ на Жовани Сабелли, слѣдъ като рѣшихме, че ние трѣбва да образуваме аеропланно училище въ нашата армия. За съжаление, той е чужденецъ. Азъ мисля, че

всички българи много скъпят за своето, и азъ, като такъв, преди да се рѣша да приема единъ чужденецъ, десетъ пѣти съмъ помислилъ, още повече, като знаей, че тукъ ще ми се направятъ упреци, както сега ми се направиха. Знаехъ, че ще ми кажатъ, че азъ протезирамъ чужденците, и ще ме обвинятъ въ не знамъ какви работи.

А. Димитровъ: Но Вие, а генералъ Янковъ ги протезира.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Азъ, като отговоренъ за успѣха на армията, приехъ го на своя отговорност. Ако има да обвинявате нѣкого, обвинете мене. Направихъ го, защото смѣтахъ, че е необходимо. Тази работа бѣше необходима да се поеме още отъ 1 януарий, и азъ като смѣтахъ, че бюджетътъ ще се приеме веднага, наредихъ всичко. Азъ не прѣдполагахъ, че съ бюджета ще се проточи толкова. Отъ 1 януарий досега има петъ мѣсеца. Г. Джидровъ каза, че цѣла година тъй ще върви. Е добръ, ако ние чакаме да се приеме бюджетътъ късно, прѣдъ видъ на тѣзи условия, какъ ще образуваме тази школа? Има работи, които министърътъ трѣбва да направи на свой рискъ, стига да съзнава ползата отъ тѣхъ за армията. Е добръ, съзнавайки тази полза, азъ прѣдложихъ на Министерския съветъ, изложихъ тѣзи причини и той го прие. Ако съмъ събркалъ, съдете ме, но казвамъ ви направихъ го, като съзнавахъ, че е необходимо за интереситъ на армията. Този чужденецъ е едно изключение въ цѣлата наша армия. Погледнете на нашитъ съсѣди, Гърция и Турция, тамъ е пълно съ чужденци.

Недѣлчо Георгиевъ: Защото сж некадърни да си уреждатъ сами работитѣ.

С. Златевъ: Затуй и толкова прокопсаха.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Г-да! Не бива тъй да говоримъ — трѣбва да бждемъ по-скромни. Азъ допускамъ, че българинътъ е способенъ за всичко, но нека бждемъ по-скромни, да не присвояваме всичкитъ науки за себе си, додѣто не се подготвимъ по-добръ.

А. Димитровъ: Жованни Сабелли нѣма никакво образование.

Прѣдседателъ: Г. Димитровъ! Вие говорихте по този въпросъ; оставете сега г. министърътъ да говори.

А. Димитровъ: Азъ твърдя, че той нѣма образование.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Азъ не знамъ какво образование има.

А. Димитровъ: Провѣрете и ще видите; азъ твърдя, че нѣма образование.

Прѣдседателъ: (Звъни) Стига, г. Димитровъ.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Азъ не знамъ университетъ ли е свършилъ или гимназия, но знамъ, че е специалистъ, познава си работата, както трѣбва, за да може да обучава въ бждще своитѣ ученици.

А. Димитровъ: Игралъ е една шофьорска роля и комисионеръ на фабрики.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Вие, г. Димитровъ, много обичате да ме прѣкъсвате, когато говоря, но азъ нѣма да Ви отговарямъ.

Прѣдъ видъ на тѣзи съображения и като смѣтахъ, че това дѣло е останало назадъ у насъ, азъ рѣшихъ този въпросъ веднага да се разрѣши и вие виждате, че той е рѣшенъ още въ януарий. Вземахъ г. Жовани Сабелли и ви казахъ защо. Туй е рѣшение на Министерския съветъ и това рѣшение трѣбва да се утвърди отъ Народното събрание. То не е законъ — то е едно прѣдложение. Вие сте господари да го утвърдите. Ако намирате моитѣ доводи за достатъчно тежки, убѣдителни, приемоте това прѣдложение, ако не — отхвърлете го; азъ тогава ще бжда отговоренъ и ще потърся начинъ, какъ да поправа тази грѣшка, ако вие намирате, че дѣйствително е грѣшка.

Азъ, г-да, бихъ, могълъ да говоря още по този въпросъ, но понеже врѣмето е напѣднало, слѣдъ като ви изложихъ тѣзи причини, моля ви да приемоте това прѣдложение, за да може нашата армия да прѣуслѣва и въ този клонъ на военното изкуство така, както и въ другитѣ клонове.

А. Димитровъ: Ще позволите ли, г. министре, да направимъ провѣрка въ инженерното отдѣление сега, тукатси, докато не сж прикрити работитѣ.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: То е другъ въпросъ. Г. прѣдседателю! Позволете да отговоря, за да се не каже, че манкирамъ.

Искамъ провѣрка и азъ, защото отъ тѣзи нищожни работи правите въпросъ. Това не е хубаво. Народниятъ прѣдставителъ трѣбва сериозно да гледа на работитѣ, и когато занимава Народното събрание съ нѣщо, трѣбва да го занимава тъй, както трѣбва.

А. Димитровъ: 200 хиляди лева да се хвърлятъ на букука.

Прѣдседателъ: Г. Димитровъ! Прави Ви бѣлѣжка да спрете.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: И 800 хиляди лева ще се хвърлятъ, щомъ трѣбва. — Г. прѣдседателю! Дайте ми възможность да отговоря, да се не каже, че азъ крия нѣкои работи или се протезирамъ нѣкои нечестни нѣща.

А. Димитровъ: Не Вие, а други ги протезиратъ.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Прѣди всичко, азъ отговарямъ за моя подчиненъ . . .

А. Димитровъ: Жалко е, че Ви подвеждатъ да отговаряте за чужди грѣхове.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: . . . — такова правило имамъ и го проповѣдамъ навсѣкждѣ — защото той прѣдъ мене съ главата си ще отговаря, когато знае, че азъ отговарямъ за него и се застъпвамъ.

Положението, г-да, за автомобилитѣ стои така. Въ врѣме на войната бѣха реквизирани 150 и нѣколко автомобили. Всички тѣзи автомобили, както г. Генадиевъ ви изложи, управлявани отъ лоши шофьори, се изпочупиха дотакава степенъ, че ние не можехме по-нататкъ да ги употребимъ за нищо. Тия автомобили ги събраха на полето прѣдъ пионерната дружина. Тамъ ги наредиха, заваля дъждъ, стана калъ и тѣ, разбира се, останаха въ калѣта, понеже нѣмахме помѣщения, кждѣто да ги помѣтимъ, тѣ сж въ такова положение, че не можемъ да ги поправимъ. Ние съ г. министра на правосъдието отидохме на мѣстото още прѣвъ м. септемврий — този въпросъ ни интересуваше, не сме го оставили така, на случая — и видѣхме туй печално положение на тѣзи автомобили. Азъ казахъ, че при-

личатъ на гробища, защото дѣйствително бѣха разнебитени, изпочупени, умрѣли. Какво да ги правимъ? Реквизирани сѣ. Никой не ще да ги приеме въ такова положение, а намъ бѣха дадени подъ разписка.

А. Димитровъ: Тѣ сѣ при гарата.

Прѣдседателъ: Г. Димитровъ! Пакъ Ви правя бѣлѣжка, да не прѣкъсвате г. министра.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: (Къмъ г. Димитрова) Чакайте, имайте търпѣние. Азъ приемамъ анкета отъ Народното събрание, каквато желаете, за моитѣ дѣла, и съмъ готовъ сега да покана г. г. народнитѣ прѣдставители да дойдатъ да видятъ, но за да не си правятъ трудъ, азъ обяснявамъ, какъ е работата. Ако не ме върватъ, идете провѣрете. — Какво да правимъ този хламъ? Рѣшихме: една частъ отъ автомобилитѣ, които могатъ да се поправятъ, да се поправятъ, като вземемъ да смѣнимъ здравитѣ части отъ единъ автомобилъ, да ги туримъ на другъ, за да можемъ да го използваме. Министерскиятъ съветъ отпусна суми за тази цѣль. За нѣкои по-хубави автомобили, на които липсватъ части, ще изпишемъ такива, ще ги възобновимъ и задържимъ; тогава ще можемъ и на по-висока цѣна да ги продадемъ. Сега като задържимъ нѣкои, останалитѣ ще продадемъ. И дѣйствително, голѣма частъ отъ тѣхъ продаваме, ама какво се получава, мислите вие? По 20—30 л. за автомобилъ. Може ли това? Други пъкъ абсолютно никакъ не искатъ и да наддаватъ, и ако речете да продадете автомобилъ само за материяла, не ще можете да изкарате една сума, която да прилича, като че е продаденъ единъ автомобилъ.

Така стои въпросътъ. Тѣзи автомобили, които лежахъ въ калѣта, които сѣ изгнили, изпочупени, тѣ сѣ прѣдоставени за продажъ, но никой не желае да ги купи, а онзи, който ги купи, ще ги вземе за нищожна цѣна. Това е, г-да, което имахъ да ви кажа.

Прѣдседателъ: Ще се гласува.

По чл. 51 отъ правилника за вътрѣшния редъ, понеже г. Такевъ прави прѣдложение, което не изчерпва въпроса, именно за отлагане рѣшението на прѣдмета, то най-напрѣдъ ще се тури на гласуване неговото прѣдложение. Които приематъ прѣдложението на г. Такова, да се отложи рѣшението на този въпросъ за другъ пътъ, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство)

Д. Кротневъ: Болшинство е.

Прѣдседателъ: Обявявамъ малцинство.

М. Такевъ: Споредъ правилника, щомъ се оспорва, трѣбва да се прѣброятъ гласовѣтъ.

Квесторъ Й. Йоновъ: Вие сте 74 души, а ние — 86. Ако не върватъ, прѣбройте.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Г. Буровъ ги прочете прѣди малко. Нека той ги каже, колко сѣ.

М. Такевъ: Г. министре! Не изпълнявайте ролята на прѣдседателя. Министритѣ не бива да говорятъ.

А. Буровъ: Не съмъ квесторъ, г. министре.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Азъ видѣхъ, че прочетохте гласовѣтъ.

А. Буровъ: Ако е въпросъ да кажа — вие имате болшинство.

Прѣдседателъ: (Звъни) Моля ви се, тишина, г-да. Които приематъ прѣдложението на г. военния министъръ за приемане италианския подданикъ Джовани Сабелли на държавна служба по военното вѣдомство за срокъ три години, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство)

М. Такевъ: Меншество е.

Прѣдседателъ: Давамъ 10 минути отиди.

(Слѣдъ отиди)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданието се продължава.

Пристъпваме къмъ по-нататѣшнитѣ точки отъ дневния редъ.

Слѣдва прѣдложението на г. министра на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ за оставяне на държавна служба чуждоподданицитѣ: Албертъ Лекса, Станиславъ Згодински и Робертъ Крюгеръ, а тѣй сжщо за приемане на служба, начиная отъ 15 януарий м. г., австрийския подданикъ Димитъръ Бренеръ.

Моля г. секретаря да прочете това прѣдложение.

Секретаръ П. Панайотовъ: (Чете)

„Изложение на мотивитѣ

къмъ прѣдложението за оставяне на служба още за три години чуждоподданицитѣ: Албертъ Лекса, Станиславъ Згодински и Робертъ Крюгеръ, а тѣй сжщо за приемане на служба, тоже за три години, начиная отъ 15 януарий м. г., австрийския подданикъ Димитъръ Бренеръ.

„Г. г. народни прѣдставители,

„XIV-то обикновено Народно събрание, трета редовна сесия, въ ХС-то си засѣдание, държано на 15 февруарий 1911 г., прие да се задържатъ на държавна служба при Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата чуждоподданицитѣ: Албертъ Лекса, Станиславъ Згодински и Робертъ Крюгеръ, и то за срокъ не по-дълъгъ отъ три години. Срокътъ три години изтече, а казанитѣ лица продължаватъ да служатъ, понеже сѣ необходими за длъжноститѣ, които заематъ, тѣй като нѣма българи и български подданици, които основно да владѣятъ чуждитѣ саници — нѣмски и френски — и да могатъ свободно да прѣвеждатъ чуждитѣ писма и да кореспондиратъ съ надлежнитѣ желѣзнопътни администрации, параконни дружества, фабрики и пр.

„На 15 януарий пъкъ м. г., за сжщата цѣль и по сжщитѣ причини, биде назначенъ за чиновникъ въ търговското отдѣление при поменатата дирекция австрийскиятъ подданикъ Димитъръ Бренеръ, за когото, поради стеклитѣ се прѣзъ сжщата година обстоятелства, не можа да се внесе въ Народното събрание прѣдложение за приемането му на държавна служба.

„Като ви явявамъ това и на основание чл. 6 отъ закона за чиновницитѣ по гражданското вѣдомство, имамъ честъ да ви помоля, г. г. народни прѣдставители, да благоволите и разрѣшите да се оставятъ на служба при Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата още за три години чуждоподданицитѣ: Албертъ Лекса, Станиславъ Згодински и Робертъ Крюгеръ, а тѣй сжщо да се приеме на служба, тоже за три години, начиная отъ 15 януарий м. г., австрийскиятъ подданикъ Димитъръ Бренеръ.

„София, априлий 1914 г.

„Министъръ на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ: Н. Апостоловъ.

„Прѣдложение

за оставяне на държавна служба чуждоподданицитѣ: Албертъ Лекса, Станиславъ Згодински и Робертъ Крюгеръ, а тъй също за приемане на служба, начиная отъ 15 януарий м. г., австрийския подданикъ Димитъръ Бренеръ.

„Членъ единственъ. Разрѣшава се на Министерството на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ (Главна дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата) да остави на служба още за три години чуждоподданицитѣ: Албертъ Лекса, Станиславъ Згодински и Робертъ Крюгеръ, а тъй също да приеме на служба, тоже за три години, начиная отъ 15 януарий м. г., австрийския подданикъ Димитъръ Бренеръ.“

Прѣдседателъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Азъ моля да се обясни, за какво сж тѣзи служащи, каква длъжностъ изпълняватъ, . . .

Министъръ Н. Апостоловъ: Казано е въ мотивитѣ.

М. Такевъ: . . . потребна ли е тѣхната служба, защото въ мотивитѣ нѣма нищо. Необходимо ли е тѣ да останатъ на служба?

Министъръ Н. Апостоловъ: Тѣ сж приети въ Ваше врѣме, отъ XIV-то обикновено Народно събрание, за три години. Сега, понеже срокътъ на контракта изтича, и понеже пакъ сж нужни за службата, трѣбва да се поднови този контрактъ съ тѣхъ, и да се приематъ, съгласно закона, отъ Народното събрание. А другиятъ, Димитъръ Бренеръ, е приетъ прѣвъ януарий 1913 г. Понеже тогава, вслѣдствие събитията прѣвъ врѣме войната, не можа да се внесе въ Народното събрание, сега трѣбва да се оформи. Тѣй щото, отъ мене не е приетъ нито единъ. Тримата сж приети въ Ваше врѣме, а другиятъ — отъ бившето правителство.

Тѣ сж необходими за службата.

Прѣдседателъ: Които г. г. народни прѣдставители приематъ прѣдложението за оставяне на държавна служба чуждоподданицитѣ: Албертъ Лекса, Станиславъ Згодински и Робертъ Крюгеръ, а тъй също за приемане на служба, начиная отъ 15 януарий м. г., австрийския подданикъ Димитъръ Бренеръ, по мотивитѣ и съображенията, изказани за това прѣдложение отъ г. министра на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Слѣдва прѣдложението на г. министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве, за задържане на общинска служба чуждитѣ подданици: Д. П. Бирюковъ, Г. И. Чвантовъ, Л. Сланина и Йосифъ Фрай.

Моля г. секретаря да прочете това прѣдложение.

Секретаръ П. Панайотовъ: (Чете)

„Докладъ до Народното събрание.

„Съгласно чл. 66 отъ конституцията, честь ми е да моля Народното събрание да разрѣши на Софийската градска община:

„1. Да продължи за двѣ години срока на контрактитѣ за задържане на общинска служба инженеръ-технолога Димитрий Петровичъ Бирюковъ,

руски подданикъ, родомъ отъ гр. Нижний-Новгородъ, управителъ на общинското училище — работилница за дѣтски играчки и кошничарство; Георги Ивановичъ Чвантовъ, руски подданикъ, отъ гр. Сергиевъ Посадъ, майсторъ по производството на играчки отъ папие маше.

„2. Да сключи контрактъ съ Л. Сланина, австрийски подданикъ, отъ гр. Брюнъ, майсторъ по производството на кошничарски играчки и мобили, който досега е работилъ при училището съ наднична заплата.

„3. Да продължи за три години срока за задържане на общинска служба германския подданикъ Йосифъ Фрай, отъ гр. Мюлхаузенъ, специалистъ-градинарь.

„Прилага се разрѣшението.

„Ст. София, 1 априлий 1914 г.

„Министъръ на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве:
Д-ръ В. Радославовъ.

„Разрѣшение

за задържане на общинска служба чуждитѣ подданици: Д. П. Бирюковъ, Г. И. Чвантовъ, Л. Сланина и Йосифъ Фрай.

„Чл. 1. Разрѣшава се на Софийската градска община да продължи за 2 години срока на контрактитѣ за задържане на общинска служба рускитѣ подданици: Димитрий Петровичъ Бирюковъ, инженеръ-технологъ, родомъ отъ гр. Нижний-Новгородъ, Георги Ивановичъ Чвантовъ, родомъ отъ гр. Сергиевъ Посадъ, майсторъ по производството на играчки отъ папие маше.

„Чл. 2. Разрѣшава се на сжщата община да сключи контрактъ съ австрийския подданикъ Л. Сланина, родомъ отъ гр. Брюнъ, майсторъ по производството на кошничарски играчки и мобили.

„Чл. 3. Разрѣшава се на сжщата община да продължи за 3 години срока за задържане на общинска служба германския подданикъ Йосифъ Фрай, отъ гр. Мюлхаузенъ, специалистъ-градинарь.“

Прѣдседателъ: Ще се гласува. Които отъ г. г. народнитѣ прѣдставители приематъ прѣдложението на Министерството на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве за задържане на общинска служба чуждитѣ подданици: Д. П. Бирюковъ, Г. И. Чвантовъ, Л. Сланина и Йосифъ Фрай, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се.

Слѣдва прѣдложението на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти за опрощаване училищнитѣ такси за 1913/1914 учебна година на ученицитѣ отъ земледѣлскитѣ институти въ Садово, Обарцовъ-чишликъ и Плѣвенъ: Сетфанъ Лазаровъ, Никола Петровъ, Андрей Райчиновъ, Георги х. Таневъ, Филипъ К. Махони и Петко Ивановъ. Но тъй като Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти иска да добави още нѣкои, които сж се явили впоследствие, това прѣдложение се отлага за друго заседание.

Пристъпваме къмъ слѣдующата точка на дневния редъ — прѣдложение на Министерството на финанситѣ за одобрение указа на Министерството на финанситѣ отъ 25 февруарий 1914 г., подъ № 4, съ който се разрѣшава на Българската земледѣлска банка да отпусне, подъ гаранция на държавата, заемъ максимумъ 5.000.000 л. на пострадалото отъ войната българско население.

Секретарь П. Панайотовъ: (Чете)

„М о т и в и

къмъ законопроекта за одобрение указа по Министерството на финансите отъ 25 февруарий 1914 г. подъ № 4, съ който се разрешава на Българската земеделска банка да отпусне, подъ гаранция на държавата, заемъ максимумъ 5.000.000 л. на пострадалото отъ войната българско население.

„Г. г. народни прѣдставители,

„Настъпленieto на неприятелскитѣ войски прѣзъ юний и юлий м. г. въ окупиранитѣ дотогава отъ българскитѣ войски земи въ Македония и Тракия причини грамадни материялни загуби за мирното българско население въ извѣстни мѣста, поради опожаряването на имотитѣ, унищожаването на добитѣка и посѣвѣтѣ. Пострадалото население отъ военнитѣ дѣйствия въ новитѣ земи, както и въ нѣкои села на Харманлийската и Къзѣлагашката околии, а сѣщо и прокуденитѣ бѣжанци-прѣселенци въ тѣзи мѣста изъ останалитѣ подъ чуждо иго български покрайнини, бѣ лишено отъ покривъ, добитѣкъ и отъ най-необходимитѣ сръдства за прѣживѣване. Държавата трѣбваше да помогне на това население, като на първо врѣме му съдѣйствува за доставяне най-необходимитѣ сръдства за обзавеждане на домакинствата и по тоя начинъ да се даде възможностъ на тѣзи нещастници да заработятъ и сами замислятъ за своята по-нататѣшна издрѣжка, а не да очакватъ такава изключително отъ държавата и отъ обществената благотворителностъ.

„Поради горѣизложенитѣ съображения и за да се използва сезонътъ за засѣването на пролѣтнитѣ посѣви, Министерскиятъ съвѣтъ въ засѣданieto си отъ 14 януарий н. г., съ протоколъ № 8, разреша на Българската земеделска банка да отпусне, подъ гаранция на държавата, заемъ максимумъ 5.000.000 л. на българското население пострадало отъ войната, както покрай старата граница, така и въ новитѣ земи, а така сѣщо и на бѣжанцитѣ-прѣселенци въ тия мѣста изъ останалитѣ подъ чуждо иго български покрайнини, за да си набави сѣме за посѣвъ, добитѣкъ, земеделски орѣдия, сѣчва и за постройка на жилища.

„Раздаването на сумитѣ отъ тоя заемъ започна отъ началото на втората половина на мѣсецъ февруарий н. г. и съгласно съ изработената отъ управлението на държавнитѣ и гарантиранитѣ отъ държавата дългове специална разпорѣдка, одобрена отъ Министерския съвѣтъ въ засѣданieto му отъ 8 априлъ т. г., протоколъ № 38 — чл. 2 отъ закона за управлението на държавнитѣ и гарантиранитѣ отъ държавата дългове.

„Като долагамъ това на г. г. народнитѣ прѣдставители, имамъ честъ да ги помоля да разгледатъ и гласуватъ приложения тукъ законопроектъ.

„София, априлий 1914 г.

„Министъръ на финансите: Д. Тончевъ.

„Законопроектъ

за одобрение указа по Министерството на финансите отъ 25 февруарий 1914 г. подъ № 4, съ който се разрешава на Българската земеделска банка да отпусне, подъ гаранция на държавата, заемъ максимумъ отъ 5.000.000 л. на пострадалото отъ войната българско население.

„Чл. 1. Одобрява се указътъ отъ 25 февруарий 1914 г. подъ № 4, по Министерството на финансите, издаденъ съгласно VIII-то постановление на Министер-

ския съвѣтъ отъ 14 януарий 1914 г., протоколъ № 8, съ който се разрешава на Българската земеделска банка да отпусне, подъ гаранция на държавата, заемъ максимумъ отъ 5.000.000 л. на пострадалото българско население, както покрай старата граница, така и въ новитѣ земи, а сѣщо и на бѣжанцитѣ-прѣселенци въ тия райони отъ останалитѣ подъ чуждо иго български покрайнини, за да си набави сѣме за посѣвъ, добитѣкъ, земеделски орѣдия, сѣчва и за постройка на жилища.

„Чл. 2. Максималниятъ размѣръ на заемитѣ за прѣлитѣ изброени по чл. 1 въ никой случай не може да надминава 1.000 л. на домакинство. Заемитѣ ще се отпускатъ съ надеждъ най-много до една година и съ право на продължение още съ двѣ години.

„Чл. 3. Българската земеделска банка ще събира отъ длъжницитѣ за даденитѣ имѣ, подъ гаранция на държавата, суми отъ тоя заемъ 8% годишна лихва, отъ които 7% оставатъ за полза на Българската земеделска банка, а разницата отъ 1% ще служи за образуването специаленъ фондъ за посрѣщане евентуалнитѣ загуби за държавното съкровище отъ тоя родъ заеми.

Прѣдседателъ: Има думата г. Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато дебатирахме кредита за бѣжанцитѣ, ако си спомнямъ добръ, даде ни се едно обѣщание, че когато ще дойде да се разглежда този законопроектъ, който собствено е внесенъ тукъ само за одобрение, понеже е изпълненъ, ще можемъ да добиемъ нѣкои по-обстоятелни свѣдѣния, достѣжно колонизиранието, заселването на бѣжанцитѣ и изгнаницитѣ, които се събраха въ границитѣ на Царство България. Азъ бихъ желалъ да чуемъ нѣщо по този въпросъ, защото то ще бѣде полезно не само за удовлетворение на любопитството ни, но ще бѣде полезно и за бѣдѣщето на ония хора, които, по мое прѣдположение, далечъ не ще може да бѣдатъ замогнати съ тази помощъ, която е направила държавата. Петътъ милиона, които имѣ е раздала Земеделската банка и които обичамъ да вървамъ, че досега сѣ раздадени, . . .

Министъръ-прѣдседателъ д-ръ В. Радославовъ: Всичкитѣ.

А. Ляпчевъ: . . . на-да-ли ще могатъ да удовлетворятъ ония нужди, които има това население, нужди такива, че слѣдъ като се удовлетворятъ, да може бѣжанцитѣ да се поставятъ на собствена нога, за да могатъ и тѣ да се издѣлжатъ така добросъвѣстно, както всичкитѣ български земеделци сѣ се издѣлжавали, колчемъ сѣ били подпомогнати по сѣция начинъ отъ държавата при нещастия отъ суша и наводнения.

А. Стамболийски: Съ изключение на котленци.

А. Ляпчевъ: Да, съ изключение на котленци, които може-би не по тѣхна вина, но по една прибрзаностъ отъ управлението прѣзъ 1894 г. получиха помощъ отъ 1.200.000 л. да строятъ къщи. Мнозина отъ собственицитѣ на тѣзи къщи трѣбваше да ги напуснатъ и кой пъкъ знае да-ли нѣкога сѣ живѣли въ тѣхъ. И резултатътъ бѣше, безспорно, единъ отъ най-печалнитѣ — изплащането се отлага много пѣти, единъжъ се опростиха сумитѣ наполовина и азъ ги изплатихъ за смѣта на държавата, като вотирахме единъ кредитъ отъ 600 и толкова хиляди лева, а другата половина остана, за която сѣ има молби да имѣ се намали. Но като изоставимъ този случай, въ всички останали случаи — отраденъ фактъ — повече или по-малко, Земеделската банка си е прибирала онова, което държавата е гарантирала. Ето защо, мене не

ме е страх, когато държавата дава пари за производство, какъвто е случаят тукъ. Азъ бихъ желалъ само да добиемъ нѣкои свѣдѣния повече, дали Министерството на вътрѣшнитѣ работи, подъ чиято грижа се намиратъ немошнитѣ стопанствено хора, не вижда да има нѣкои по-голѣми нужди и да-ли не ще бѣде по-добрѣ, ако има такива, да се разрѣши на Земледѣлската банка да направи нѣщо повече. Ще отбѣлѣжа още, че лихвата 8%, която се взема въ случая, отъ която 1% е въ полза на държавата, т. е. за гаранция на държавата, за да се доплаща онова, което тя би изгубила, струва ми се, че не ѣ бѣше тукъ мѣстото. Много по-добрѣ би било, ако и Земледѣлската банка, която никога не е пострадала отъ такива заеми, и правителството, което почти нищо не е платило за своя смѣтка при такива случаи, не биха били толкозъ — нѣма да кажа скъпернически — икономисти въ дадения случай, когато се касае да се даде кредитъ на едни пострадали хора. Нека да имъ се даде кредитъ на общо основание, съ privileгията, че държавата гарантира, понеже тѣ не сѣ въ условия сами да гарантиратъ, споредъ исканията на закона за Земледѣлската банка.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателъ г. д-ръ Сава Иванчовъ)

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Георги Поповъ.

Г. Поповъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Изглежда, че почитаемото правителство съвсѣмъ прѣвратно схваща своята задача да се отзове на нуждитѣ на населението, което е пострадало отъ катастрофалната война. Ние бѣхме слушатели на декларация, че днешното правителство, съ своето болшинство, ще се яви като единъ истински цѣрителъ на всичкитѣ рани, които се създадоха отъ тази война. Отъ този законопроектъ ние можемъ да си извадимъ едно заключение, а то е, че правителството съвсѣмъ не мисли за създаденитѣ дълбоки рани и не смѣта да се отзове като лѣкаръ на тия рани. Катастрофата отъ това правителство се схваща само въ този смисълъ, че България загуби, защото не можа да завладѣе Македония, защото не можа да задържи тѣзи земи, които завладѣ съ силата на оржжието си, защото загуби частъ отъ своята територия, и най-послѣ, защото нейнитѣ храбри войски бидоха заставени да отстъпятъ прѣдъ силния неприятель. И въ своето стремление да се отзове на тази катастрофа, която то схваща тѣй, ние виждаме редъ закони и закончета, ние виждаме най-послѣ и санкцията на тази негова политика, на това негово схващане въ внесенния законопроектъ за държавния бюджетъ. То мисли да лѣкува ранитѣ на страната, схващайки, че само това е бѣдата на тая страна, и затуй виждаме у него едно стремление да се добере до приходи, които да разходва само за увеличението на армията и по-нататѣкъ за удовлетворение на аспирациитѣ му за реваншъ спрѣмо всички наши съсѣди. Ние не виждаме нито единъ законъ, не виждаме нито едно тѣхно постановление, съ което да се посочва и да се посѣга точно на ранитѣ, които дѣйствително се създадоха и които, г. г. народни прѣдставители, се състоятъ въ изгубването на хора, въ опрощаването на интереси, въ икономическото заробване. Тамъ ние не виждаме почитаемото правителство да обръща своя погледъ. Този законопроектъ е най-краснорѣчиво доказателство за неговото схващане и за неговата дѣйностъ. Въ този законопроектъ се казва, че за да се отзове на нанесенитѣ рани на населението отъ тази катастрофална война, българското правителство, съ своята щедростъ, отпуска 5.000.000 л. или разрѣшава на Българската земледѣлска банка да отпусне взаимнообразно на пострадалитѣ отъ войната 5.000.000 л. подъ поржчител-

ството на държавата, като за тази своя постѣпка тя ще вземе една комисиона отъ 1%. Това е то, съ което българското правителство днесъ се явява и иска да отговори на една нужда.

Г. г. народни прѣдставители! На друго мѣсто ще имаме възможностъ да се изкажемъ за тази негова политика, обаче днесъ, по поводъ на този законопроектъ, ще ми позволите да кажа нѣколко думи за ония колосални жертви, които сѣ прѣтърпѣни отъ една частъ отъ българското население, за която азъ имамъ свѣдѣния, а вие ще си направите отъ това заключението за всички други врѣди и загуби, които сѣ причинени изобщо на българскитѣ граждани. Отъ нашествието на турцитѣ само въ Къзълагашка околия въ четири гранични села има причинени загуби въ слѣдуюция размѣръ: въ с. Соуджакъ на границата за 436.346-20 л. За селото Соуджакъ ще ви кажа, че тамъ нѣма изгорени къщи, обаче всичкото движимо имущество на всичкитѣ селяни е пометено. Въ с. Срѣмъ има изгорени около 30 здания и загубитѣ, заедно съ движимоститѣ, възлизатъ на 64.010 л. Въ с. Вакъвъ, тоже погранично село, сѣ причинени загуби, чрѣзъ изгаряне жилищата и сградитѣ на тия селяни и ограбване имуществата имъ, сѣщо и посѣвитѣ — 551.990 л. Въ с. Константиново, извѣстно по старото име Татаръ-къой, което свършено е унищожено — само единъ сламеникъ е запазенъ — загубитѣ сѣ 1.146.298 л. Какво има въ Харманлийската околия, вѣрвамъ, почитаемото министерство знае. Какво има по другитѣ мѣста — сѣщо. И за да се отзовемъ на тия нещастници, да имъ дадемъ своята помощъ, почитаемото министерство намира за добрѣ да ги прати при Земледѣлската банка да взематъ пари подъ лихва, и отгорѣ на това държавата да взема и комисиона! Това е помощта, която искате да дадете. Че тѣзи хора не знаятъ ли, кѣдѣ е Земледѣлската банка? Тѣ я знаятъ много добрѣ, а вие трѣбва да ги заведете, да имъ гарантирате. Да, но вашиятъ законопроектъ казва, че вие ще имъ дадете не повече отъ 1.000 л., защото знаете, че всѣки единъ отъ тѣзи земледѣлци почти има такова състояние, и, слѣдователно, вмѣсто да идете да му помогнете, вие му казвате: „Сега е врѣмето да загубишъ и тази собственостъ, която имашъ въ рѣцѣтъ си; ние ще ти гарантираме, ще те заведемъ при Земледѣлската банка, ти си въ нужда, нѣмашъ пари, нѣмашъ къща, нѣмашъ никаква сграда, всичко си загубилъ. Естествено, ще отидешъ тамъ, но понеже Земледѣлската банка може да ти прави спѣнки въ началото, ние ще ти гарантираме, но си правимъ смѣтката, че Земледѣлската банка нѣма да взема пари отъ държавното съкровище, но ще ги взема, прѣди всичко, като направи опитъ да изпродаде и онази собственостъ, която остава въ тия сѣмейства, и ако не се удовлетвори, тогава за вѣроятнитѣ загуби държавата ще плаща, и затуй си запазва единъ процентъ“. И сега ще се обрнемъ и ще се хвалимъ, че ние дѣйствително сме се притекли на помощъ на тия нещастници?! Г. г. народни прѣдставители! Тия хора пострадаха затуй, защото турското нашествие стана тамъ; тѣ пострадаха затуй — и тѣхната вина е единствено за това — че се намиратъ на границата. Но, азъ питамъ, такава ли трѣбва да бѣде отплатата на българската държава, която претендира да бѣде майка на всички, за тия нещастници, които сѣ по границата и които, забѣлѣжете, г. г. народни прѣдставители, въ продължение на цѣли 35 години сѣ имали подъ главата си винаги пушката, за да пазятъ спокойствието на тази страна, за да могатъ останалитѣ български граждани свободно да живѣятъ. Вие знаете, че тѣзи хора сѣ бивали призовавани да се отзоваватъ всѣкогашъ, когато пушка грѣмне на границата, и тия хора винаги сѣ спали съ пушкитѣ, трѣбва да знаете; това е едно въоръжено население, което отъ освобождението досега не знае, че се на-

мира въ миръ, а вие знаете какви инциденти сме имали на границата! И туй население е било постоянно съ пушка въ ръка; въ туй време, когато ние сме лежали най-спокойно, тия хора сж били съ пушка подъ глава. И ето днесъ възмездие за това, че тѣ сж 35 години войници и че не сж имали нито единъ день спокойствие, за това, най-послѣ, за дѣто сж унищожени всичкитѣ имъ имоти и сж прѣобърнати вече въ робн, безъ никакви имущества въ рѣцѣтъ си, безъ никакви срдѣства да изкаратъ своето прѣпитане, сж прѣобърнати въ крѣгли пролетарини! Вие не отивате да лѣкувате тѣхнитѣ рани, вие не отивате да имъ дадете своята помощъ, която трѣбва да имъ дадете, а, напротивъ, казвате: „Е, ще ви дадемъ въ заемъ пари да ви отнемемъ и туй, което имате“. И тукъ вие сте прави, г-да, вие сте прави, защото въ момента, когато единъ днешенъ собственикъ изгуби своята собственостъ, той вече губи и закрилата на държавата ви.

Х. Бояджиевъ: „Ви“!

Г. Поповъ: Да, държавата на българската капиталистическа буржоазия, ви казвамъ азъ. (Веселостъ)

И. Г. Поповъ: Отъ тамъ трѣбваше да започнете.

Г. Поповъ: Ако се наложи, и отъ тамъ ще захвана — и именно тамъ е въпросътъ, че когато вие видѣхте тия цѣли села да се буквално пролетаризиратъ вслѣдствие на факта, че тѣ изгубиха къщиата си, изгубиха всичкитѣ си имоти, и като земледѣлци изгубиха всичко оуи, което е потребно за земледѣлието, вие имъ казвате: „Вие не сте наши вече, идете при социалиститѣ“. Тамъ ги пращате вие. Ние съ открити обияти ще ги приемемъ и ще отстоимъ достойно тѣхнитѣ интереси.

А вие кажете, че ги защищавате, кажете.

П. Генадиевъ: Казваме.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Самиятъ фактъ, че държавата ще имъ отпусне тѣзи пари, това показва, че ги защищава. Вие не ги защищавате, освѣнтъ съ фрази.

Г. Василевъ: (Къмъ г. Г. Попова) Кажете Вие какво прѣдлагате.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Фрази.

Г. Поповъ: Не фрази имъ даваме ние, ами ние имъ посочваме истината, голата истина, която доста бode. Да. И вие именно съ този законопроектъ се явявате да потвърдите нашата мисль.

Г. г. народни прѣдставители! Да се притечете на помощъ на това бѣдно население вече, вие не можете да сторите туй съ този законопроектъ, защото вие нищо безвъзмездно не му давате, защото това, което му давате, вие го теглите съ онази стойностъ на неговитѣ имоти, които оставатъ въ рѣцѣтъ му, и съ тѣзи мѣроприятия вие по-скоро ще способствувате окончателно да изгуби и онова, което то има; но вие нѣмате куража, нѣмате откровеността да го заявите. Е добръ, ние идемъ тукъ да го изтъкнемъ и да го заявимъ на всеуслишание, че вие нѣмате нито интереса, нито желанието да се притечете дѣйствително на помощъ на пострадалитѣ, и съ това да посегнете да лѣкувате истинскитѣ рани, които откри тази катастрофална война.

С. Дойчиновъ: Кажете Вашитѣ мотиви, за да видимъ, колко сж силни тѣ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г. Дойчиновъ.

Г. Поповъ: Ако вие желаете, г. г. народни прѣдставители, да се отзове на дѣйствителнитѣ нужди на тѣзи хора, ние трѣбваше да констатираме не този законопроектъ, а трѣбваше да констатираме съществуването на единъ законопроектъ, съ който се обезвръждатъ тия български граждани, защото въ туй време, когато всички други, макаръ и въ малка степенъ, запазиха своитѣ имоти, запазиха своето положение, тѣзи хора съвършено го загубиха, и не по своя вина, а по вината пакъ на васъ.

С. Дойчиновъ. На насъ?

Г. Поповъ: Да.

И. Г. Поповъ: А вие сте чужденци.

Г. Поповъ: Пакъ на васъ, защото вие трѣгнахте по криви пѣтища, по пѣтищата на вапната националистическа и завоевателна политика, която доведе погрома и която доведе нещастieto на тия невинни хора. Е добръ, когато вие, поне отъ точка зрѣние на справедливостъ, мжчите се до извѣстна степенъ да отговорите на извѣстни нужди, отпущате, напр., пенсии за убититѣ, когато вие бързате да обезщетите всички онѣзи, които сж дали своитѣ срдѣства на държавата въ видъ на реквизиция, питами ви, не намирате ли основание, ако вие сте прави, както вие ни твърдите, да обезщетите и обезвръдите и тѣзи хора, като имъ заплатите врдите и загубитѣ, причинени отъ политиката на тази държава, членове отъ която сж тѣ?

Г. Василевъ: Ще гласувате ли бюджета?

Г. Поповъ: Ето защо вие виесте законъ за обезвръждане, ние ще го гласуваме, но за бюджета — тамъ ще си поприказваме малко, г. Василевъ. — Ето защо, вие, г. г. народни прѣдставители отъ болшинството, и ония отъ почитаемата управляюща оппозиция, които не малко грѣхъ, заедно съ всички ви, иматъ въ тази катастрофална война, която е довела погрома на страната ни, който тѣй ярко се отразява на тѣзи хора, вие ще трѣбва тукъ да гласувате единъ законъ, съ който да се отзове дѣйствително на тия нужди, като обезвръдите тия хора. И само по този начинъ г. министърътъ на финанситѣ ще се отзове на тази нужда, за която често и той и всички обичате да приказвате тукъ, че „ние бързае да се отзовемъ на нуждитѣ“. Да, бързае да се отзовемъ, да удовлетвориамъ пакъ онази наша политика, политиката на реванша въ случая, и политиката на засилването на армията, безъ да държимъ смѣтка за онѣзи, които сж пострадали отъ тази война.

Министъръ Ж. Бакаловъ: 500 села щѣха да пострадатъ, ако нѣмаше армия.

Г. Поповъ: Ако Вие ще ми кажете, че не сте въ състояние да обезвръждате, нѣмате моралното право да причинявате тѣзи пакости съ своята безумна националистическа и завоевателна политика.

Отъ дѣсницата: Браво.

Г. Поповъ: Ето защо азъ ви казвамъ, че за този законопроектъ вие не можете да получите нашия вотъ; напротивъ той е единъ законопроектъ, който иде да възбуди у насъ истинския протестъ на тѣзи вече пролетаризирани хора, на които вие не желаете да дадете своята подкрѣпа.

Министъръ Ж. Бакаловъ: То е въ ваша полза.

Г. Поповъ: Да, въ наша полза, но признайте го, заявете го и недѣйте се кри. Г. Симеоновъ много хубаво знае, когато се вършеше агитацията въ Къзлагалската околия въ Бургаския окръгъ, азъ имахъ честта да срѣщна агитатори, които да отиватъ въ тѣзи села и да казватъ: „Гласувайте за насъ, ние сме правителство, ние ще ви заплатимъ врѣдитъ и загубитъ“.

Т. Лукановъ: Е да, сега нѣма избори вече.

Г. Поповъ: Да, ама изборитъ се свършиха, г. Симеоновъ. Вие сте избрани отъ тѣзи хора.

Д-ръ Ф. Симеоновъ: Това не е истина, азъ Ви изобличавамъ.

Г. Поповъ: Азъ ще Ви дамъ още единъ фактъ.

Д-ръ П. Табурновъ: Ако не можемъ да ги обезвредимъ, защо да не имъ дадемъ поне заемъ?

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г-да.

Г. Поповъ: Г. Симеоновъ казва, че не е било върно. Е добръ, азъ ще ви кажа, па има и отъ тукъ нѣкои, които ще ме подкрѣпятъ, като г. г. Джанкардашкински и Турлаковъ, че Бургаскиятъ окръженъ съвѣтъ отпусна за врѣмешнитъ нужди на тѣзи жители 70 хиляди лева, ако се не лъжа.

Д-ръ Ф. Симеоновъ: 60 хиляди лева.

Г. Поповъ: Държаха ги, докогато дойдоха изборитъ. Срѣщамъ въ с. Срѣма членъ-секретаря отъ Постоянната комисия. Питамъ го: „Кждѣ отивашъ?“ — „Е, сега е“ — казва — „врѣме да отидемъ да проверимъ, колко врѣди и загуби има и какъ да разпрѣдѣлимъ тѣзи 60 хиляди лева между селянитъ“. Рекохъ: „Ами ти нѣмашъ ли друга работа и не можешъ ли слѣдъ изборитъ да отидешъ?“. И г. Турлаковъ може да е срѣщналъ г. Бошко п. Трифоновъ. Тѣй че, недѣйте много протестира, г. Симеоновъ. Тогазъ бѣше хубаво, когато трѣбваше да се взематъ гласовѣ на тѣзи нещастни избиратели, а днесъ да се подигравате съ тѣхъ, като имъ хвърляте този законопроектъ, да имъ кажете: „Елате да ви заведемъ за тази услуга въ Земледѣлската банка“.

П. Чорбаджиевъ: Кажете какво да се направи. Да имъ харижемъ ли тази сума? Не виждате ли, че и държавата не може да намѣри заемъ?

Г. Поповъ: Заемъ ли не можете да намѣрите? Въ туй врѣме, когато тѣзи хора плачатъ за помощъ отъ държавата, ето ви подиръ петъ минути ще дойде единъ законъ, който ще се каже законъ за косвенитъ данѣци, и ще го лепнете на тѣзи нещастници да го плащатъ, за да ходите да сключвате заемъ, да правите голѣма и силна армия, пакъ за да направите други нещастници като тѣхъ . . .

П. Чорбаджиевъ: За да пази тази армия България, за да бждете свободни отъ тая трибуна да я клеветите; иначе, бихте били въ положението на силистренци. Благодарете на тази армия, че имате тази свобода днесъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г. Чорбаджиевъ!

Г. Поповъ: Вие, г. г. народни прѣдставители, особено отъ болшинството, твърдѣ много се беспокоите, . . .

Х. Г. Поповъ: А-а-а! Забавляваме се само.

Г. Поповъ: . . . защото имате великъ грѣхъ спрѣмо тѣзи хора и, което е най-важното, защото ние тукъ се явяваме да ви изобличимъ, . . .

Н. Алтимирски: Да демагогствувате.

Г. Поповъ: . . . че вие, които поехте управлението на тази страна съ една декларация, че ще бързате да я обновите, като се притечете на нуждитъ, . . .

Х. Г. Поповъ: И ще я обновимъ.

Г. Поповъ: . . . тѣзи нужди Вие ги виждате на друго мѣсто, не ги виждате тукъ, и не можете да ги видите, сами трѣбва да си признаете. Но това население скоро ще разбере, кои сж неговитъ приятели.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

Г. Поповъ: То ще разбере, кои сж негови приятели.

Д-ръ х. Георгиевъ: Трѣбва човѣкъ да бжде тѣсенъ, за да ги види.

Н. Алтимирски: Вие сте.

Г. Поповъ: Азъ бихъ желалъ да бждете и Вие, но не можете — ха-де. (Общъ смѣхъ)

Д-ръ П. Табурновъ: На-ли ще гласувате противъ, добръ.

Г. Поповъ: Ние ще гласуваме, г. Табурновъ, само за единъ законъ, който ще дойде дѣйствително да се отзове на ранитъ и на нуждитъ на това нещастно население. Но да ви гласуваме 5.000.000 л., . . .

Министъръ Ж. Бакаловъ: На кого ще ги гласувате? На населението, а не на насъ.

Г. Поповъ: . . . които вие ще посветите за тѣй наречената колонизация, която днесъ ни се наложи слѣдъ погрома на страната, и въ които 5.000.000 л. ще има сума гешефти да се ударятъ . . .

Отъ дѣсницата: А-а-а!

Г. Поповъ: . . . — това нѣма да направимъ. Ние знаемъ, какъ се удрятъ тѣзи гешефти, ние знаемъ какъ вие ще колонизирате, ние знаемъ какъ вие колонизирате.

Н. Алтимирски: Значи, вие сте алашки.

Г. Поповъ: Вие вършите тази работа постоянно. — Ние знаемъ какъ вие ще се отзовете къмъ тѣзи, на които вие ще дадете тази помощъ и колко посрѣдници ще се явятъ, докогато се пласиратъ тѣзи 5.000.000 л., които въ послѣдствие, може-би, колкото се отнася до частта на тѣзи именно, които се казватъ бѣжанци и нѣматъ нищо, ще ги плаща държавата, но ние сме сигурни, че ако не половината, то поне една голѣма частъ отъ тѣзи 5.000.000 л. ще влѣзатъ въ бездѣннитъ джобове на разни посрѣдници за настаняване на бѣжанцитъ, за закрѣпване, и т. н., и т. н. Туй го знаемъ ние. Вие го опровергайте. Ние ви твърдимъ, че този законопроектъ цѣли по-скоро ограбването на населението и лишението му отъ онова, което има, отколкото да се яви той да излѣкува онѣзи рани, които му сж причинени. (Ръкоплѣскане отъ крайната лѣвица)

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Има дума г. д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г-да! Г. финансовият министъръ ни обѣща, когато разглеждахме законопроектъ за свѣрхемѣтния кредитъ отъ 1.200.000 л., че при разглеждането на този законопроектъ, той ще ни запознае съ политиката на правителството за колонизацията на бѣжанците и за размѣстванията, които ще станатъ на мѣстното население въ новитѣ земи и въ украининитѣ на старата граница; той ни каза, да не се губи много врѣмето тогава по този въпросъ, защото сега, въ този случай, той ще бѣде по-дробенъ. За жалостъ, сега г. министърътъ, макаръ и да бѣше тукъ отъ началото, като се започна разискването на този въпросъ, не ни даде никакви обяснения. Г. Ляпчевъ го покани, и то би било добръ да стане, за да можемъ сега да избѣгнемъ запитванията къмъ него по сѣщия въпросъ.

Въпросътъ за обезвреждането на пострадалитѣ въобще отъ войната на онзи театъръ, на който тя се водѣше — сега частъ тоя театъръ е въ териториата на България — е единъ въпросъ, за който дѣйствиелно не може и да се мисли, че ще да се уреди съ този законопроектъ. Азъ смѣтамъ, че правителството ще бѣде длъжно да ни занимае съ него въпросъ независимо отъ този проектъ, и това е свѣрзано еъ всички онѣзи конвенции, които по международното право ще бѣдатъ задължителни за насъ къмъ Турция, къмъ Гърция и Сърбия, които сж вземали територии съ българско население, или които сж уврѣдили българитѣ или днешнитѣ български подданици въ мѣстата, които бѣха окупираны отъ тѣхнитѣ войски. Въ случай, обаче, смѣтамъ, че прѣдвидената въ този законопроектъ сума е абсолютно недостатъчна, даже за тази ограничена цѣль, която правителството си е поставило въ началото на пролѣтътъ, а именно първата помощъ за сѣме, за земеделски сѣчива, за домакински работи, покъщнина и за обикновени хижы за живѣне на това бѣдно и нещастно сега население. Проектътъ отпуска 5.000.000 л. максимумъ. Нужно е на народното прѣдставителство да знае, тъй като още отъ втората половина на м. февруарий е почнало раздаване на суми — има специални наредби за това, както се казва въ мотивировката — успѣли ли сж вече да раздадатъ тѣзи 5.000.000 л., понеже вече наближаваме къмъ лѣтнитѣ работи, или да-ли този максимумъ не е стигналъ и защо не е стигналъ, и слѣдъ това каква частъ е отишла за тракийскитѣ граници и каква за малката частъ отъ Македония, и главно каква за бившитѣ български територии и каква за сегашнитѣ нови. Освѣнъ това, казано е въ чл. 2, че най-големата сума, която може да се отпусне, е 1.000 л. Г-да! Съ 1.000 л., ако даже бихме отпуснали всѣкому този максимумъ, обезвеждането, при това разорение, което прѣживѣ нова България, не е възможно, но азъ имамъ положителни и поименни данни за раздаването на тѣзи помощи, на тѣзи заеми, било въ Струмишко, било въ Харманлийско и Къзѣлагашко, че се даватъ пари не по 1.000 л., а по 50, 100, по 150 л., пари, които при никакви условия — знаатъ го и въ самата банка — нѣма да отидатъ за своето назначение. Това е такава малка сума, която просто се изяда и не е възможно да се купятъ съ нея нито сѣчива, нито, да речемъ, рало, нито даже сѣме, а още по-малко да могатъ първоначално, до получаване на реколтата, да проживѣятъ тѣзи хора, които и безъ това нѣматъ никаква друга помощъ на мѣстото, освѣнъ едни хищни лихвари, които желаятъ да го оскубватъ.

Д. Кротневъ: По едно вжже да се обѣсятъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Само то е останало. — Азъ смѣтамъ, че такава едно раздаване на сумитѣ, за

което финансовият министъръ вѣроятно има данни, по никакъвъ начинъ нѣма да удовлетвори нашитѣ нужди, нѣма даже да можемъ да отговоримъ на този минимумъ, който правителството си е поставило за цѣль, прѣдполагайки, че по-нататъкъ ще имаме работа съ други проекти, съ други начини за обезщетяване на пострадалитѣ граждани. Но азъ зная положително, че максимумътъ не е постигнатъ. Зная, отъ друга страна, че Земледѣлскитѣ банки, тѣхнитѣ агентури на мѣстата, дѣйствуватъ много партизански, г-да, дѣйствуватъ така даже за малкитѣ суми. Наредбата, която г. финансовият министъръ поменява въ мотивитѣ и която е изработена, съгласно чл. 2 отъ закона за държавнитѣ дългове и гарантиранитѣ отъ държавата дългове, тая наредба по форма като-че-ли дава нѣкаква гаранция, но тя вмѣква вътрѣ и административнитѣ власти въ комисиитѣ и, благодарение на това, тамъ, особено при туй нещастно положение, се върши въ много по-широкъ мащабъ, това, което ние познаваме въ стара България при отпушане на заеми въобще. Ако когато вземете отъ Земледѣлската банка пари съ ваша гаранция, имуществова или лично на 2—3 лица, по начинъ, по който банката отпуска заеми, се злоупотрѣблява, въ дадения случай, макаръ да гарантира само държавата, тамъ се прави една фаворизация, едно прѣдпочитане, партизанствува се и съ това нещастно население, особено въ Струмишко.

Х. Чернопѣевъ: Това не е вѣрно. Тамъ още не познаватъ хората — кой отъ коя партия е. Никой не се е обявилъ за партизанинъ още.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. Чернопѣевъ! Мога да Ви покажа имената на редица лица, които сж потърсили помощъ: на едни не е дадено, на други е дадено съвѣмъ ограничено и недѣйите прѣрѣкава за пѣща, по които, вѣроятно, не сте освѣтлени. Азъ настоявамъ, че, макаръ и да дѣйствува едно учрѣждение, каквото е Земледѣлската банка, ставатъ злоупотребления, не толкова въ този смисълъ да се открадне сума, колкото, обратно, въ смисълъ на фаворизация, поради голѣмото бѣдствие. Недѣйите мисли, че ако ние имаме 100 милиона лева, ще бѣде по-добръ; и тогава ще бѣде сжщиятъ мащабъ на фаворизация, ис сега, при малкитѣ суми, които може да раздава дадена агентура на мѣстата, при ширината на бѣдствиата, ние получаваме неспотвѣтствие и тамъ настѣпва фаворизацията. Азъ смѣтамъ, че това не трѣбва да се взема само така а ригор като укоръ, а, напротивъ, трѣбва въ сжщитѣ мотиви, които г. министърътъ на финанситѣ дава, да подиримъ и да намѣримъ начина, по който да се удовлетвори тази нужда. Защото, г-да, това е истински крахъ. Вѣрвате ли вие, че ако гласуваме постановленията на Министерския съвѣтъ, чрѣзъ този законопроектъ, ще задоволимъ тази нужда? По никакъвъ начинъ. Вие раздѣляте този максимумъ отъ 5.000.000 л. на 200 и 100 хиляди души, ще видите каква нищожна сума се получава. Това е играчка. Съ такава сума не може и да се мисли да се лѣкува такава голѣма болестъ. Туй отъ една страна.

Отъ друга страна, прави впечатление, както отъ мотивитѣ, така сжщо и отъ даннитѣ, които азъ имамъ, че се даватъ тия помощи изключително на българи. Въ Струмишко, г-да, има и турци пострадали отъ нашествието на войскитѣ, тѣй както и българитѣ — турци много мирни граждани, които не шатъ да напуснатъ тѣзи мѣста, а искатъ да останатъ въ нова България, които сж живѣли добръ по-рано съ българитѣ тамъ, когато бѣше турско, и които сега, поне една частъ отъ тѣхъ, не бѣгатъ, както бѣгатъ отъ прѣслѣдвания тѣхнитѣ приятели въ сръбска територия, та заедно съ тѣхъ да правятъ колонизационна политика въ Одринско, изобщо въ

турска територия, а си остават въ България. Питамъ азъ, въ какво е виновно туй турско, мюсюлманско население, че разорението е настанало и върху тѣхнитѣ малки имоти?

С. Календеровъ: Туй на-ли е за бѣжанцитѣ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не е вѣрно. Туй е за новитѣ земи, за пострадалото население отъ нашествието на неприятелскитѣ войски и сщеврѣменно за бѣжанцитѣ. Ако бѣше само за бѣжанцитѣ, задачата е друга, но вие виждате, че не е само за бѣжанцитѣ, и г. министърътъ знае, че не е само за бѣжанцитѣ, а се говори за населението, което е пострадало отъ нашествието, а между това и за бѣжанцитѣ.

Х. Чернопѣевъ: Не знаете, че нѣма турски села изгорѣни въ Струмишко.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Немъ искате цѣли села да сж пострадали? Има турци, живущи въ Струмишко, пострадали отъ нашествието на войскитѣ тѣй, както сж пострадали и българитѣ, и вие нѣмате право да ги оставяте въ бѣдствие.

А. Стамболийски: Той ти казва, че не е палилъ села тамъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Понеже не е целъ законопроекта, да не разправя много. — Азъ мисля, че финансовиятъ министъръ и правителството трѣбва да се справятъ съ този въпросъ. То не може да дѣли това население, което нѣма никаква вина за опустошениата, нанесени отъ войната, нанесени отъ неприятелскитѣ войски, нанесени отъ българскитѣ органи или днешната администрация, безъ разлика. Азъ искамъ отъ г. министра на финанситѣ едно изяснение, да-ли моитѣ данни сж точни, понеже азъ имамъ свѣдѣния, изпратени въ нашата редакция отъ наши приятели тамъ, които твърдятъ, че на това население се отказва помощъ — на турцитѣ, г. министре. Тукъ, въ законопроекта, се говори, че заемътъ се дава на населението, за да си набави сѣме за посѣвъ, добитѣкъ, земеделски орджия, сѣчка и за постройка на жилища. Азъ не мисля, че се касае за състоятелни лица, не мисля, че се отнася за ония граждани, които все-таки имали сж на врѣмето значително земя, имали сж извѣстенъ инвентаръ, който не е пострадалъ сега. Очевидно, тукъ се касае за най-бѣднитѣ, за истински безимотнитѣ въ днешенъ день, или само тия, които сж останали съ гола земя, и недѣйте тогава, г-да, да се изненадвате отъ онѣзи мисли, които разви г. Поповъ прѣди малко, относително въпроса за бѣдѣщото обезземляване на тѣзи, които сега владѣятъ, защото историята на нашето освобождение е означавала твърдѣ много обогатяване отъ онова врѣме, и твърдѣ много днешни наши състоятелни личности иматъ своето състояние оттогава. Недѣйте смѣта, че когато вие сте турили единъ срокъ тукъ, че първиятъ падежъ ще бѣде слѣдъ една година, а вториятъ падежъ максимално подиръ двѣ години, и не ни казвате какъ ще стане ликвидацията, не можемъ да кажемъ, да-ли слѣдъ двѣ години нѣма да изчезне онова парче земя, което този селянинъ владѣе за смѣтка на Земледѣлската банка или слѣдъ едно прѣпродаване за смѣтка на хищницитѣ-лихвари тамъ. Това е писано въ законопроекта, но трѣбва да се знае, че такова едно изнасилено обезземляване, което би концентрирало тия малки парчета земя въ състоятелнитѣ днесъ лихвари-собственици, ще донесе ново бѣдствие, благодарение на това изнасилване на собствеността. Не трѣбва да ви изненадва, че ние, социалиститѣ, говоримъ на тая тема, защото ние знаемъ отъ самата история на тия обезземлявания и концентрация на земята, какви послѣдствия дой-

доха отъ 1878 г. Особено паметно е въ туй отношение Кюстендилско, напр. Вие ще намѣрите поразителни данни у историка Иречекъ по сщия този въпросъ. Азъ питамъ: не е ли потрѣбно да се види, въ какво точно ще се изрази гаранцията на държавата, която ще фаворизира евентуално тѣзи лица? Това отъ една страна; отъ друга страна, днесъ вече на тия мѣста, както казва и г. Фаденхехтъ, отидоха хора, откупили или ограбиха имоти, земя, или намѣриха срѣдства, съ които да се обявятъ за тѣхни собственици и станаха владѣтели. Това е много лесно; то става центрофуално: присъединяватъ си малки парчета земя къмъ своето голѣмо състояние и на утрѣшния день вече иматъ нови чифлици, макаръ и съ примитивно стопанство и ново владѣние. Аслж обикновено послѣдствие отъ войнитѣ сж разграбвания отъ такова естество. Това сж нѣща, които би трѣбвало да имаме прѣдъ видъ, които г. министърътъ на финанситѣ би трѣбвало да разумѣе и да внимава да не би да изпадне въ тази грѣшка и утрѣ самички да констатираме нещастieto, въ което сме изпаднали. Когато правимъ тия бѣлѣжки, не трѣбва да мислите, че ние отказваме помощта на тѣзи хора; тъкмо обратното — ние отдаваме много по-голѣмо внимание въ туй отношение, защото чувствуваме, какво ще рече тая мизерия, която не по тѣхна вина е създадена.

Азъ мисля, прочее, че въ чл. 2, въ който се говори за сроковетѣ на тѣзи заеми, въ който се казва, че заемитѣ ще се отпущатъ съ падежъ най-много до една година, и съ право на продължение най-много още съ двѣ години, трѣбва да видимъ, какви гаранции ще има за неизплащането: да-ли ще влѣзе въ сила обикновената експроприация, която ще направи Земледѣлската банка както къмъ своитѣ обикновени длъжници, или тукъ държавата ще постави повече башински и ще поеме направо отговорността за нещастията на тѣзи хора, отговорностъ, която тя поема въ силата на самата гаранция, наложена отъ войната.

Имаме единъ примѣръ. Когато се даваха помощи на пострадалитѣ отъ възстанието и послѣдвалитѣ го репресии на турската властъ въ 1903 г. — 1 милионъ лева се дадоха тогава — държавата ги пое върху си. Отначало тия помощи се мислѣха за взаимнообразни, сетѣ се каза, че сж истински помощи. Азъ питамъ, да-ли нѣмаме повече мотиви въ дадения случай да не приказваме за взаимнообразно кредитиране, освѣнъ ако признаемъ моралното значение на такъвъ единъ принципъ, и да дадемъ просто помощи безвъзвратни на тѣзи хора, и да поемемъ цѣлата отговорностъ за изплащането на лихвитѣ и погашенията на Земледѣлската банка, която е подъ контрола на държавата, но капиталитѣ на която не сж изцѣло държавни.

Въ чл. 3 е казано, че лихвата ще бѣде 8%, отъ които 7% ще бѣдатъ за изплащане на Земледѣлската банка. Азъ разбирамъ, че Земледѣлската банка не може да даде заемъ съ 2%, съ 3%, съ 4½% или съ 5%, тѣй като тя самата оперира съ влогове, съ много по-голѣма лихва. Но вземете този примѣръ: не може ли Земледѣлската банка да прѣсмѣтне лихвата въ онзи размѣръ, въ който се прѣсмѣта за кооперативнитѣ земеделски сдружавания, за такива едни мелиоративни цѣли. ½% да бѣде, ¼% да бѣде, то играе роля и, главно, установява се, че държавата желае да послужи, да даде помощъ.

Азъ мисля, отъ друга страна, че този процентъ, който се дава на държавата и който г. Поповъ неправилно нарече комисиона, а който е за гаранцията на държавата, за загубитѣ, означава, че държавата знае, какво една голѣма частъ отъ земитѣ нѣма да бѣде изплатена, и че тя ще поеме изплащането имъ. И не е ли тукъ най-много задължително за насъ да отречемъ този процентъ? Г. Ляпчевъ, ако правилно

го разбрахъ, имаше тази мисълъ, че не е тукъ мѣсто и случай да искате да гарантирате държавата, която е непосредственъ участникъ въ бѣдственитѣ послѣдствия отъ войната върху това население, и която може съ своя бюджетъ да поеме отговорността за тѣзи помощи, които дава. Лихвата, вмѣсто да бѣде 8%, прочее, би могла да бѣде, както лихвата на кооперативнитѣ сдружения, мисля, 6½% — въ минута сега не мога да направя справка — и тогава, понеже има гаранция на държавата за всички длъжности — макаръ че азъ поддържамъ противното, да нѣма принципа на взаимнообразното кредитиране, а да бѣде помощъ — при запазването на този членъ може да стане това. Ако ли не остане държавата направо да поеме риска за всички длъжности на Земледѣлската банка, ние нѣма много да спечелите. Такъвъ единъ процентъ само би билъ ударъ на принципа, само би компрометиралъ намѣренieto ви да помогнете истински на това население.

Азъ мисля, че г. министърътъ на финанситѣ въ това отношение ще се съгласи, първо, да намали лихвата до размѣръ на оная, която плащатъ кооперативнитѣ сдружения, понеже е само за мелиорации, и отъ друга страна, да нѣма този процентъ, като при това г. министърътъ ни освѣтли върху специалната наредба — възможно е въ нея да има постановления, които сега ние не знаемъ — създадена възъ основа на чл. 2 отъ закона за управлението на държавнитѣ и гарантиранитѣ отъ държавата дългове. Да ни каже, каква е тя. Тя е създадена прѣзъ м. януарий, или м. февруарий, утвърдена е отъ Министерския съветъ прѣзъ м. априлий; между това врѣме сигурно сж давани суми, не е могло да се постигне иначе. Това трѣбва да се освѣтли напълно, и тогава, освѣтлени, да можемъ да направимъ едно дѣйствително облекчение поне на една частъ отъ тѣзи хора. Резервирамъ се да говоря при случая, когато финансовиятъ министъръ, правителството, ще ни сезира съ голѣмия въпросъ за обезвръждане на населението отъ всички бѣдствия въ врѣме на войната.

Прѣдседателствуещъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Александъръ Ботевъ.

А. Ботевъ: Отказвамъ се.

Прѣдседателствуещъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Найчо Цановъ.

Н. Цановъ: Г. г. народни прѣдставители! Отъ името на нашата парламентарна група азъ заявявамъ, че по принципъ ще гласуваме за законопроекта. Ние не сме на мѣтние, че трѣбва да искаме или всичко, или нищо. Смѣтамъ, че трѣбва да се съобразяваме съ положението и съ онова, което въ дадено врѣме може да се даде при такъвъ единъ случай на населението. Ако нашата държава и държавното стъровище се намираха при друго положение, ако имаше едно управление, което по другъ начинъ да пасочваше работитѣ въ страната, азъ мисля, че ние можехме повече да искаме. Но сега при това положение, при което се намираме, ние не можемъ, освѣнъ да гласуваме по принципъ за законопроекта, защото това нѣщо сѣ пакъ ще принесе извѣстна полза на бѣдствуещото население. Да бихме се отказали да приемемъ по принципъ законопроекта, това би значило да не дадемъ и онова, което ни прѣдлагатъ да се даде.

Но, г. г. народни прѣдставители, когато заявявамъ, че ние ще гласуваме за приемането на законопроекта по принципъ, азъ искамъ да направя нѣколко бѣлѣжки. Първата бѣлѣжка, която смѣтамъ, че е необходимо да направя, е по поводъ изтъгненитѣ общанието на г. министра на финанситѣ по въпроса, който подлежи да се разрѣши. Той ни обѣща,

че ще ни даде едно подробно изложение за намѣренieto на правителството да се помогне на бѣдствуещото население въ пограничните мѣста, пострададо прѣзъ врѣме на войната. Това свое обѣщание, както обикновено сж привикнали нашитѣ министри, не се издържа, и азъ отъ своя страна изказвамъ — не искамъ да кажа нѣкоя тежка дума — моята скръбъ, че отъ министерската маса не се удържа въ тази сесия на Народното събрание онова обѣщание, онази дума, която г. министърътъ на финанситѣ прѣди нѣколко недѣли даде. И ако г. министърътъ на финанситѣ бѣше станалъ, прѣди да се почнатъ разискванията по този законопроектъ, да ни даде нѣкои обяснения, по всѣка вѣроятностъ не ще имаше нужда да ставатъ дебати по този въпросъ, ако, разбира се, тѣзи освѣтления, както той ни се обѣща, щѣха да бѣдатъ освѣтления, които да задоволятъ народното прѣдставителство. Това едно.

Втората бѣлѣжка, която ще искамъ да направя по законопроекта, е слѣдната. Ще моля г. министра на финанситѣ да се съгласи и да прѣпорѣча на финансовата комисиия, дѣто ще отиде законопроектътъ, слѣдното. Този законопроектъ, г. г. народни прѣдставители ще слѣдва да се разшири въ двѣ посоки. Той трѣбва да се разшири, защото има пострададо население не само въ Къзълагашката и Харманлийската околии, но и въ другитѣ покрайнини. Въ Видинската, Бѣлоградчикската и Кулската околии при нашествието на сѣрбитѣ, дѣйствително се нанесохъ голѣми поврѣди на тамошното население, поврѣди, които вече всецѣло държавата би трѣбвало да поеме. Цѣлото с. Новоселци, което се намира близо до града, бѣше изложено подъ обстрѣлването на артилерията — както българската, така и сѣрбската. Всичкитѣ жилища на населението бѣха унищожени, всичкитѣ дървета изъ градинитѣ и двороветѣ бѣха изсѣчени — това бѣше необходимо, да да може обстрѣлътъ да бѣде свободенъ за нашитѣ орджия. Абсолютно всичкитѣ къщи на с. Новоселци, по тази причина бѣха унищожени. Тамъ се унищожиха, така сжщо по военни необходимости, по стратегически и тактически съображения и посѣвитѣ на населението, за да се избѣгне приближаването на сѣрбитѣ прѣзъ посѣвитѣ ниви. Това става, както знаете, прѣзъ м. юлий. Въ с. Войница, Кулска околия, стана слѣдното. Когато сѣрбитѣ навлѣзоха прѣзъ границата, засаха Кула и продължиха своя маршъ къмъ Видинъ. Една малка наша дружина отъ опълченци подъ прѣводителството на единъ генералъ, трѣбваше да спре за малко врѣме хода на сѣрбскитѣ войски. Затова генералътъ прѣдприе слѣдната мѣрка. Той туря около 30 души опълченци, въоръжени съ нужнитѣ патрони въ къщитѣ на с. Войница. Затваря ги тамъ и имъ дава разпорѣба, когато вече сѣрбскитѣ войски навлѣзватъ въ селото, тѣ да почнатъ да стрѣлятъ отъ къщитѣ. Тази мѣрка бѣше много строга отъ страна на този военачалникъ. Мнозина дори я осъждаха. Но тази мѣрка даде другъ резултатъ много печаленъ. Когато сѣрбитѣ въ една суматоха, вслѣдствие на огъня, който имъ се откри ненадѣйно отъ къщитѣ въ с. Войница, видѣха това нѣщо, излѣзоха изъ с. Войница и съ артилерията унищожиха абсолютно всичкитѣ къщи на селото.

Пострадало е така сжщо въ голѣма степенъ и с. Букоецъ, съседно на с. Войница. Маса отъ населението на с. Войница избѣга въ това село, а почти всичкитѣ му работенъ добитѣтъ е билъ задържанъ отъ сѣрбскитѣ войски. Има отъ такъвъ родъ направени поврѣди и въ Бѣлоградчикската околия, а именно въ селата: Чупрене, Саламъ, Върбово и т. н., а сжщо така и въ нѣколко погранични села отъ Видинската околия. Г. г. народни прѣдставители! Ние смѣтахме, че г. министърътъ на финанситѣ ще ни даде нужнитѣ освѣтления по този въпросъ, защото въ такъвъ

смисълъ бѣше неговото обѣщание, така го схванахме и ние. И ако той бѣше ни занималъ съ този въпросъ, безспорно, нѣмаше нужда и азъ отъ тукъ да ставамъ и да давамъ обяснения по тѣзи работи, които сж извѣстни на мнозина отъ почитаемиѣ г. г. народни прѣдставители, а особено на правителството. Значи, съ внасянето на този законопроектъ ние смѣтахме, че г. министърътъ на финанситѣ, като ни даде нужнитѣ обяснения, ще ни занимае съ въпроса. Ако ли това не е възможно, защото въпросътъ се касае само за утвърдението на единъ указъ, тогава г. министърътъ на финанситѣ можеше да ни каже, какво мисли да направи правителството съ обезщетението на тѣзи покрайнини въ нашата страна, които пострадаха тъй жестоко отъ войната.

Повръщамъ се на въпроса по самия законопроектъ, който подлежи на разглеждане сега. Относително лихвата, азъ се напълно присъединявамъ къмъ онова, което каза г. Сакаровъ, и мисля, че правителството трѣбва да отиде още по-далечъ, да поиска дори тази лихва, съ която се даватъ заеми на кооперативнитѣ сдружения. Мисля, че може да слѣзе и подъ нея, като задължи банката да получи само толкова лихва, колкото тя плаща на своитѣ заеми, които е направила въ странство. По-правилно би било дори, правителството да поеме върху себе си изплащането на лихвата, а не да взема 1% като една комисиона. Трѣбва да се съзнае отъ правителството и отъ Народното събрание, че туй трѣбва да се посрѣщне отъ цѣлия народъ, че тежобитѣ трѣбва да се разпрѣдѣлятъ пропорционално на цѣлото население. Г. министърътъ на финанситѣ, може-би, ще възрази, че поради липса на срѣдства въ държавната казна, не може да се направи по-голяма подкрѣпка. Ако това е така, то поне абсолютно никаква лихва да не плащатъ тия хора, а тази лихва да се изплати на Земледѣлскитѣ банки отъ страна на държавното съкровище, отъ страна на цѣлокупния български народъ.

Тѣзи бѣлѣжки, г. г. народни прѣдставители, азъ имамъ да направя. Мисля, че г. министърътъ на финанситѣ ще се съгласи да възприеме това наше гледище. Въ всеки случай заявявамъ, че ние ще гласуваме за законопроекта.

Прѣдседателствуещъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Александъръ Стамболийски.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Повдигна се споръ, който най-малко мѣсто си имаше по този въпросъ. На насъ се поднася да одобримъ единъ указъ. Ние се възползуваме отъ случая само да кажемъ, какво още може да се направи, освѣнъ направеното. Добръ щѣше да бѣде, ако държавата можеше да подари тѣзи 5.000.000 л. по отъ касата на Земледѣлската банка, ами отъ собственитѣ си срѣдства. Но ние знаемъ, че не може. Ние знаемъ, че българската държава е разнебитена въ своитѣ финанси така, както много земледѣлски и други стопанства. Първиятъ ораторъ ще поиска, може-би, и нека го даже, да се повърнатъ двѣтѣ трети на чиновницитѣ. Ще поискаме и ние да се увеличатъ инвалиднитѣ пенсии на пострадалиѣ въ врѣме на войната сѣмейства. За тѣхъ сега сж прѣдвидени 12 милиона лева, но тѣ ще се възкачатъ на около 20 милиона лева. Ще поискаме още да се възобновятъ нѣкои изхабени работи въ нашата армия. Ще поискаме послѣ да се изплати реквизицията и т. н. Всичко това прѣдполага голѣми суми въ държавното съкровище. Но тѣхъ ги нѣма. Отдѣ да ги вземемъ ние? Ако речемъ да изплащаме загубитѣ на този или онзи отъ войната, тогава трѣбва да увеличимъ пакъ данъцитѣ. Така щото, г-да, трѣбва да вземемъ въ съображение живота, реалнитѣ условия, при които се намираме. Можемъ друго да на-

правимъ. Ако се съгласите, г-да, държавата може да подари тѣзи 5 милиона лева, като ги вземе отъ 50% отъ печалбитѣ на Земледѣлската банка, които получавате и поставяте въ държавното съкровище. Азъ не зная на колко точно възлизатъ годишно тия печалби. Чувамъ, че били около 1—2 милиона лева. Значи, не е достатъчна тази сума. Та, можете, казвамъ, отъ тамъ да приберете тази сума, за да я подарите, но тя не е достатъчна. Азъ намирамъ дори, че 5-тѣ милиона лева не ще бѣдатъ достатъчни да задоволятъ нуждитѣ на пострадалиѣ бѣжанци и на пострадалиѣ покрай границата въ старата българска територия. Тѣ не сж достатъчни, за да си купятъ тѣзи хора сѣме, за да си обезвѣдатъ стопанствата и най-вече да си построятъ жилища. Зная, че нѣкои села покрай старата българска граница, Любимецъ и други, които пострадаха, поискаха заеми, но, азъ мисля, че съ хиляда лева не могатъ да имъ се задоволятъ нуждитѣ. Вънъ отъ това, въ числото на пострадавшиѣ, ако туримъ и онѣзи отъ сѣверо-западния край на България, за страдалията на които говори напийтъ другаръ г. Тома Вълчевъ въ едно свое питане — а ние трѣбва да туримъ и тѣхъ — тогавъ сумата трѣбва да се увеличи на 15—20 милиона лева. Питамъ се азъ: ако приемемъ да корегирате този указъ съ едно допълнение, може ли ние съ това пъкъ да стоваримъ на Земледѣлската банка 15—20 милиона лева, сума, която да се употребѣи за тази цѣль? Азъ мисля, че ще побъркаме на нейнитѣ операции, защото тя нѣма тази сума въ достатъчно количество, и тя не може да отговори на такива един извънредни нужди. Но азъ намирамъ, че се трѣбва нѣщо да направимъ. Каквото и да мислимъ да направимъ, се тамъ ще дойдемъ: ще прѣдприемемъ пакъ, който Министерскиятъ съвѣтъ е прѣдприелъ — да възложимъ грижата за тѣзи пострадавши на Земледѣлската банка. Ако тази грижа възложимъ на нея, азъ намирамъ, че ще отидатъ 15—20 милиона лева, и ние ще се принудимъ, ако не тази година, за въ бѣдѣще, да търсимъ кредитъ за тѣзи разстроени земледѣлски стопанства, защото държавата има интересъ, щото тия стопанства по-скоро да се обезвѣдатъ, да се обособятъ и да почнатъ нормалния си животъ, за да може и тя да получи нѣщо отъ тѣзи нови земи. Та, казвамъ, ако не тая година, идущата година правителството ще се принуди да се загрижи за смѣбата на сѣмействата на пострадавшиѣ отъ войната и на бѣжанцитѣ, и ще дойде пакъ до това положение — да разширите онова, което е направили Министерскиятъ съвѣтъ, т. е. да възложите цѣлата работа на Земледѣлската банка. Обаче ние трѣбва да се погрижимъ да намѣримъ нужнитѣ срѣдства на нея; досега тя успѣшно развиваше своитѣ операции; гледамъ по смѣткитѣ ѝ, че дългосрочниятъ кредитъ взима първенство въ нейнитѣ операции; всичкитѣ ѝ капитали сж почти погълнати. За да може тя да отговаря на тия извънредни стопански нужди, ние ще трѣбва да я посвѣтваме, или да рѣшимъ, да направимъ тя нѣкой другъ заемъ отъ 20—30 милиона лева. Другъ пъкъ, при другитѣ нужди, които тя има да задоволява въ обикновено врѣме, ние не бихме прѣпоръчали заемъ на Земледѣлската банка, какъвто направи прѣди нѣколко години, отъ 30 милиона лева, защото, прѣди всичко, тя не може набързо да пласира единъ такъвъ голѣмъ заемъ, а ще плаща лихви за него. Но когато имаме такива извънредни стопански нужди, ние можемъ да я посвѣтваме, или да вземемъ едно рѣшение, щото Земледѣлската банка да направи единъ заемъ, напр., отъ 20 милиона лева, като сме гарантирани, че този заемъ веднага ще бѣде пласиранъ. Азъ другъ пакъ ще говоря за увеличаване капиталитѣ на тази банка, защото на нея ние трѣбва да възложимъ и трѣбва да възлагаме голѣми на-

дежди за развитието на нашето земеделско стопанство. Ако ще е нужно да се увеличат нейните капитали, азъ по-скоро бихъ се съгласилъ да направимъ това съ заложни облигации, дори придружени съ лозове, както правятъ французитъ, отъ кждѣто иде тая система. Но въ този случай ние можемъ да направимъ заема, за който по-горѣ стана дума. И пакъ повтарямъ, че ако сега правителството не стори това, подиръ една година ще се почувствува по-голяма нужда, и то ще се принуди да стори туй — да разшири своето рѣшение, т. е. да увеличи тази сума на 15—20 милиона лева и да принуди Земледѣлската банка да сключи единъ заемъ въ странство, който да бжде пласиранъ за тая цѣль.

Г-да! Прѣдложи се отъ нѣкои оратори да се намали лихвата дори дотамъ, што Земледѣлската банка да нѣма абсолютно никаква печалба. Не желая да правимъ такова законоположение, което ще уврѣжда операциитъ на едно наше кредитно учрѣждение. Българската държава може да направи само това — да прѣмахне комисионата отъ 1%, която тя въ този случай взима. Само това може да направимъ и може да улеснимъ нѣкакъ Земледѣлската банка — да я улеснимъ, казвамъ, защото когато ще рѣшаваме тукъ този въпросъ, прѣди всичко, трѣбва да видимъ, да-ли банката е въ състояние да даде такъвъ дългосроченъ кредитъ отъ 5 милиона лева. Тукъ се прѣдвиждатъ една и три години за неговото отпускане. Азъ намирамъ, че този срокъ е недостатъченъ. Трѣбва да вземешъ пари съ по-дългосроченъ заемъ, за да направишъ къща. Вие или по-голямата частъ отъ васъ сте софийци, правилите сте къщи, вземали сте пари отъ Народната банка, и знаете, какъ лесно се изплащатъ такива пари. Трѣбва най-малко 20—30 години да изплащашъ, за да изплатишъ сумитъ, които си пласиралъ въ своята къща. Е добръ, отпускате му хиляда лева. Прѣди всичко, казахъ, тая сума не е достатъчна, но и хиляда лева не е възможно да се изплатятъ за 2—3 години, дори да се погасяватъ отъ приходитъ на земеделското стопанство. Дългосрочниятъ кредитъ е необходимъ, и заради туй, ние ще трѣбва да се справимъ съ положението на Земледѣлската банка. Трѣбва да направимъ, што този кредитъ, който ще се отпусна за тѣзи нужди, да бжде дългосроченъ — за 20—30 години. Земледѣлската банка въ никой случай досега не е изгубила отъ пласираниитъ си капитали въ земеделскитъ производства, и въ този случай не ще изгуби. Ако я принудимъ или ако ѝ дадемъ възможностъ да прѣвиди по-дълъгъ срокъ на този заемъ, дори да си остане гаранцията на държавата — но и безъ гаранцията на държавата, тя ще може пакъ да си прибере капиталитъ съ врѣме — ние, казвамъ, ще улеснимъ много повече земеделското население и пострадавшиитъ отъ войната. Азъ съмъ убѣденъ, пакъ повтарямъ, че вие ще бждете принудени да продължите този срокъ, защото е невъзможно да се платятъ хиляда лева. Ако може всеки да получи до хиляда лева, добръ, ако пъкъ не може, ще се принудимъ да увеличимъ сумата отъ 5 на 15—20 милиона лева.

Г. г. народни прѣдставители! Каза се нѣщо и за бѣжанцитъ. Народното прѣдставителство иска свѣдѣния отъ г. финансовия министъръ, какъ стои въпросътъ за бѣжанцитъ: настаниха ли се тѣ, има ли ненастанени и кждѣ ще се настаниятъ? Азъ мисля, че не можемъ да отговоримъ такъвъ въпросъ къмъ г. финансовия министъръ, който е загриженъ отъ дълго врѣме съ този заемъ, който всецѣло е погълнатъ отъ него и който асжъ въ настоящия моментъ е съвсѣмъ убитъ, защото му прѣдлагатъ отъ друго мѣсто по-износенъ заемъ и той се чувствува

сега поставенъ въ неловко положение — и себе си, и правителството, а най-вече себе си.

Министъръ П. Пешевъ: Стига да дадатъ, и тѣхъ ще вземемъ.

А. Стамболийски: Та, казвамъ, когато той е въ такова положение, да отивате да му задавате въпросъ за бѣжанцитъ, мисля, че ще го постигнете въ съвършено неловко положение и може да го принудите дори да си сложи мандата, (Смѣхъ въ лѣвия центъръ) може самъ да стане бѣжанецъ.

Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ за бѣжанцитъ досега го е разрѣшавала полицията у насъ и само г. министърътъ на вътрѣшнитъ работи може да ни даде извѣстни свѣдѣния по настаняването на бѣжанцитъ. Обаче, азъ допускамъ, че и той още не може да ни даде пълни свѣдѣния, защото има бѣжанци ненастанени, а други постоянно пристигатъ въ Деде-Агачъ съ параходи. Новитъ земи се прѣпльниха, въ старитъ земи не сме вземали мѣрки, кждѣ да ги заселимъ и въобще работата е такава, че не може и той да ни даде нужнитъ свѣдѣния. Но щомъ става въпросъ за бѣжанцитъ — а този въпросъ е единъ отъ голѣмитъ въпроси, на който се натъкнахме, и който ще ни тревожи за дълго врѣме — ние трѣбва да посвѣтваме почитаемото правителство да се замисли по него и да го разрѣши по-правилно, отколкото го е разрѣшавало досега. Не е прѣдначението на полицията да разрѣшава единъ такъвъ капиталенъ въпросъ. Г. министърътъ на вътрѣшнитъ работи ще си създаде главоболия, защото този бѣжански въпросъ не ще се разрѣши окончателно и цѣлесъобразно отъ полицията, па и не бива да я обрѣмняваме съ тѣзи работи. Би трѣбвало почитаемото правителство да внесе единъ законопроектъ, чрезъ който да дадемъ нужнитъ права на Земледѣлската банка, която е единственото учрѣждение, което може да разрѣши този въпросъ най-правилно. Този въпросъ ще се разрѣши не тази година, не и идната година, той ще се разрѣши въ продължение на нѣколко години и заради туй е потребенъ единъ законопроектъ, съ който да дадемъ право на Земледѣлската банка да устрои едно колонизаторско бюро при себе си, да ѝ дадемъ право да откупува маломѣрнитъ държавни имоти, отъ които прѣдвиждате да паднатъ извѣстни суми за държавния бюджетъ, да откупува дори и голѣмѣрни държавни имоти, които трѣбва да се колонизиратъ, да откупува имотитъ на оняи инородни елементи, които се изселватъ изъ България, да откупува дори имотитъ на българскитъ капиталисти тифлици, които сжъ закупили цѣли села и да ги колонизира съ дребни собственици, като имъ отпусне земята подъ формата на единъ дългосроченъ ипотекаренъ заемъ. Така мисля, че най-правилно би се разрѣшилъ въпросътъ и никой не ще има нищо противъ. Само желателно е отъ почитаемото правителство една инициатива въ това отношение, да ни се поднесе единъ законопроектъ и Земледѣлската банка, мисля, ще пригрѣне съ удоволствие една такава нова операция. Въ такъвъ случай, като основенъ капиталъ на това колонизаторско бюро, което трѣбва да се устрои при Земледѣлската банка, държавата може да отстъпи 50% отъ печалбитъ, които тя взема отъ банката. Значи срѣдствата за това бюро може да се взематъ пакъ отъ печалбитъ на тая банка.

Тѣзи бѣлѣжки намирамъ за умѣстно да направя, по случай този законопроектъ. Противъ самия законопроектъ ние не можемъ да бждемъ. Вие чухте, че ние искаме дори увеличение на сумата, ако може да се направи. Нека г. финансовиятъ министъръ де-

съданието ще бъде утрѣ въ 2 ч. съ сѣщия дневенъ редъ, като се прибави и прѣдложението на народнитѣ прѣдставители г. г. В. Молловъ и Д. Кьорчевъ за измѣненіе нѣкои членове отъ закона за устройството на сѣдилищата.

(Вдигнато въ 8 ч. вечерята)

Секретарь: П. Панайотовъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гълъбовъ.